

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava 2012. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fiducijarnog fonda za ljudska prava Saveta Evrope www.coe.int/humanrightstrustfund. Tekst prevoda ne obavezuje Sud. Za sve dodatne informacije pročitajte ceo tekst obaveštenja o autorskom pravu na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe www.coe.int/humanrightstrustfund. It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

DRUGO ODELJENJE

PREDMET DİNK protiv TURSKE

(Predstavke br. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 i 7124/09)

PRESUDA

STRAZBUR

14. septembra 2010.

PRESUDA JE IZVRŠNA

14/12/2010

Ova presuda je postala izvršna u skladu sa članom 44 § 2 Konvencije. Moguće su redaktorske izmene.

U predmetu Dink protiv Turske,

Evropski sud za ljudska prava (drugo odeljenje), u veću sastavljenom od :

Fransoaz Tilkens (Françoise Tulkens), *predsednice veća*,

Ireneu Kabral Bareto (Ireneu Cabral Barreto),

Dragoljuba Popović,

Andraša Šajoa (András Sajó),

None Cocorije (Nona Tsotsoria),

Išila Karakaša (İşıl Karakaş),

Guida Rajmondija (Guido Raimondi), *sudije*,

i Stenlija Nejsmita (Stanley Naismith), *sekretara odeljenja*,

Posle većanja na zatvorenoj sednici od 6. jula 2010,

Izriče sledeću presudu, usvojenu tog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu pet predstavki (br. 2668/07 6102/08, 30079/08, 7072/09 i 7124/09), protiv Republike Turske a čijih se šestoro državljana, g. Fırat Dink poznat pod umetničkim imenom Hrant Dink (preminuo), gđa Rahil Dink, g. Delal Dink, g. Arat Dink, gđica Sera Dink i g. Hasrof Dink, («podnosioci predstavke»), obratilo Sudu u skladu sa članom 34 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda («Konvencija»). Predstavka br. 2668/07 je podneo 11. januara 2007. podnosilac Fırat Dink, a ostale predstavke su podneli 18. decembra 2007, 21. maja, 27. novembra i 22. decembra 2008. Rahil, Delal, Arat i Sera Dink nakon smrti Fırata Dinka. Osim toga, u predstavci br. 7072/09, Hasrof Dink je takođe u svojstvu podnosioca.

2. U postupku su podnosiocce zastupali gg.F. Çetin, U.D. Tuna, A. Becerik i H. Bakırcıoğlu, advokati iz Istambula. Tursku vladu («Vlada») zastupao je njen agent.

3. Podnosioci su tvrdili posebno da je presudom o krivici izrečenoj protiv Fırata Dinka, turskog novinara jermenskog porekla, zbog «izvrgavanja ruglu turskosti (*Türklük – turski identitet*)¹», dela predviđenog članom 301 turskog krivičnog zakonika, prekršen član 10 Konvencije i da je činjenicom da državni organi nisu uspeli da zaštite njegov život (Fırata Dinka je ubilo treće lice nedugo pošto je Kasacioni sud potvrdio presudu) prekršen član 2 Konvencije.

4. 26. maja 2009, Sud je odlučio da spoji predstavke (pravilo 42 § 1 Pravilnika Suda) i da ih prosledi Vladi. Sud je takođe odlučio da će se istovremeno izjasniti i o prihvatljivosti i o suštini.

5. I podnosioci i Vlada podneli su dodatne pismene primedbe (pravilo 59 § 1 Pravilnika Suda).

1. Izraz «*Türklük*» («turski identitet») korišćen je u članu 301 (raniji član 159) krivičnog zakonika, preveden je u presudi na francuskom kao «*turcité*», dok ga neki drugi autori prevode na francuski izrazom «*turquitude*». U nedostatku boljeg izraza na srpskom, prevodilac je izabrao «turskost», radije nego «turkstvo», izraz koji bi se mogao izabrati po analogiji sa «srpstvo» (Prim. prev.).

ČINJENIČNO STANJE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

6. Podnosioci predstavlki, Fırat Dink (preminuo), Rahil Dink, Delal Dink, Arat Dink, Sera Dink i Hasrof Dink turski su državljani, rođeni 1954, 1959, 1978, 1979, 1986 i 1957 sa boravištem u Istanbulu. Prvi podnosilac, Fırat Dink, ubijen je 19. januara 2007. Rahil Dink i Hasrof Dink su udovica i brat pokojnika. Ostali podnosioci su deca Fırata i Rahile Dink.

Predstavku br. 2668/07 podneo je Fırat Dink, dok su ostale predstavlke podneli ostali podnosioci posle smrti Fırata Dinka. Osim toga, Hasrof Dink je podnosilac samo u predstavlci br. 7072/09.

7. Prvi podnosilac, Fırat Dink, bio je glavni i odgovorni urednik tursko-jermenskog nedeljnika *Agos*, dvojezične revije koja izlazi u Istanbulu od 1996.

A. Serija od osam članaka koje je napisao prvi podnosilac

8. Između 7. novembra 2003. i 13. februara 2004, prvi podnosilac je objavio u *Agosu* seriju od osam članaka u kojima je izneo svoje gledište o pitanju identiteta turskih državljana jermenskog porekla. U toj seriji su obrađivane sledeće teme:

9. U prvom članku, pod naslovom «O generacijama», izložen je cilj cele serije, a to je da se Jermeni iz Turske informišu o temama koje su predmet rasprave u jermenskoj dijaspori u vezi s pitanjem identiteta.

10. Drugi članak, pod naslovom «Uloga Crkve», bavio se ulogom jermenske crkve u izgradnji jermenskog identiteta i jermenske nacije.

11. U trećem članku, pod naslovom «Deca Kač Vartana», analiziran je, kroz priču o «vartanijancima», uticaj religije i nacionalizma na jermenski identitet, i razvoj tog identiteta nakon pada Sovjetskog Saveza.

12. U četvrtom članku, pod naslovom «Teorija praktičnog identiteta», objašnjena je seoba iz 1915, koja je bila delimično prinudna, a delimično izazvana ekonomskim razlozima, a koja je izopačila jermenski identitet i da su naponi na prilagođavanju tog identiteta zapadnim vrednostima ubrzali to izopačenje.

13. U petom članku, pod naslovom «Zapad : raj i pakao», tvrdi se da se identitet članova jermenske dijaspore etablirane u zapadnim zemljama urušio, za razliku od onih koji su se nalazili na Srednjem Istoku ili u muslimanskim zemljama.

14. U šestom članku, pod naslovom «Turčin od Jermenina», tvrdilo se da svaka dijaspora ima potrebu za posebnim razlozima da bi mogla da očuva svoj identitet i da je prošlost jermenske dijaspore, kao i prošlost jevrejske dijaspore, obeležena genocidom, čije je nepriznavanje činilac uništavanja jermenskog identiteta, tako što je opsednutost potrebom da bude priznato njihovo svojstvo žrtve postala smisao života Jermena. Podnosilac predstavlke je u tom članku takođe tvrdio da činjenica da se ta potreba sudara s ravnodušnošću Turaka, nasuprot onome što se dogodilo s jevrejskim genocidom, koji su Nemci priznali, objašnjava zašto je trauma Jermena i dalje tako živa. Prema navodima tog članka, viđenje koje Turci i Jermeni imaju jedni o drugima iskrivljeno je paranojom prvih i traumom onih drugih. Ako bi Turci uporno i dalje odbijali da pokažu bilo kakvu empatiju prema događajima iz 1915, ta nelagoda u definisanju jermenskog identiteta mogla bi još dugo da potraje. Članak se završava zaključkom da je turski element u jermenskom identitetu istovremeno i otrov i protivotrov.

15. U sedmom članku, pod naslovom «Osloboditi se Turčina», naznačeno je da se jermenski identitet može osloboditi svoje turske komponente na dva načina: prvi, koji se čini neizvodljivim u bližoj budućnosti, podrazumeva da Turci pokažu saosećanje za Jermene;

prema onom drugom, verovatnijem, Jermeni bi se oslobodili turskog elementa tako što bi samostalno razradili jednu kvalifikaciju događaja iz 1915. u odnosu na onu koju su prihvatili ceo svet i Turci. G. Dink je u tom smislu izjavio da bi činjenica da se takva mogućnost ostavlja ili ne dozvoljava Jermenima predstavljala pitanje savesti čovečanstva. Umesto da vrše pritisak na Turke da priznaju genocid, Jermeni bi trebalo da usredsrede svoje napore na obezbeđenje preživljavanja i napretka nove jermenske države.

16. U osmom članku, pod naslovom «Upoznati Jermeniju», podnosilac predstavke je, sledeći logiku ostatka serije članaka, upotrebio sledeću rečenicu: «čista krv koja će zameniti onu koja je zatrovana «Turčinom» nalazi se u plemenitoj veni koja spaja Jermenina s Jermenijom, pod uslovom da Jermenin toga bude svestan». G. Dink je smatrao da jermenske vlasti treba da se aktivnije založe za jačanje veza između dijaspori i matice, što bi omogućilo zdraviju izgradnju nacionalnog identiteta.

17. U međuvremenu je list *Agos* objavio u februaru 2004. članak u kome je spomenuto jermensko poreklo Ataturkove usvojenice, S.G., poznate avijatičarke i simbola savremene žene u Turskoj. Objavljivanje tog teksta izazvalo je reakcije u obliku demonstracija i pretećih pisama, od kojih su neka poznata organima vlasti, od strane članova ultranacionalističkih grupa koji su u tom članku videli pokušaj ocrni predstava o Ataturku. Zamenik prefekta Istambula pozvao je podnosioca predstavke Firata Dinka u svoju kancelariju da bi s njim porazgovarao o bezbednosnim pitanjima koja su te reakcije pokrenule. Na tom sastanku, Firat Dink je navodno upozoren da snage bezbednosti neće moći da garantuju njegovu bezbednost ako njegov list bude i dalje objavljivao članke koji izazivaju tolike reakcije.

B. Krivični postupak protiv Firata Dinka

18. 27. februara 2004, aktivisti jedne ultranacionalističke grupe demonstrirali su pred prostorijama dnevnika *Agos* da bi izrazili svoj prezir prema podnosiocu predstavke. Istog dana, jedan član te grupe, M.S., advokat, podneo je protiv njega krivičnu prijavu javnom tužilaštvu Šišlija (Istambul), tvrdeći da je podnosilac predstavke uvredio Turke rečenicom «čista krv koja će zameniti onu koja je zatrovana «Turčinom» nalazi se u plemenitoj veni koja povezuje Jermenina s Jermenijom». Osim toga, M.S. je zamerio Jermenina da pripremaju ustanak i izdaju protiv Turaka, pod uticajem stranih sila.

19. 16. aprila 2004, javno tužilaštvo u Šišliju (Istambul) pokrenulo je protiv podnosioca predstavke krivični postupak pred krivičnim sudom u Šišliju na osnovu člana 159 turskog Krivičnog zakonika kojim se inkriminiše difamacija «turskosti» (*Türklük*). Optužio je podnosioca predstavke da je u članku pod naslovom «Upoznati Jermeniju» upotrebio rečenicu «čista krv koja će zameniti onu koja je zatrovana «Turčinom» nalazi se u plemenitoj veni koja povezuje Jermenina s Jermenijom».

20. Tokom postupka pred krivičnim sudom u Šišliju, više članova one ultranacionalističke grupe demonstriralo je protiv Firata Dinka, pre i posle suđenja. Neki članovi te grupe, advokati ili članovi raznih udruženja ili političkih stranaka, zatražili su od suda odobrenje da se uključe kao stranke umešači u postupak, s obrazloženjem da se kao Turci osećaju ugroženim izjavama G. Dinka, koji, po njima, tursku krv kvalifikuje kao «otrov». Branioci podnosioca predstavke su se suprotstavili tom zahtevu uz obrazloženje da bi omogućavanje tim ultranacionalistima da se umešaju u postupak (u svojstvu građana turskog porekla kao žrtvi jednog građanina jermenskog porekla) moglo da celom postupku da diskriminatorски karakter. Krivični sud je ipak prihvatio zahtev tih lica.

21. 14. decembra 2004, sud je imenovao tri veštaka, univerzitetske nastavnike stručnjake za krivično pravo, sa zadatkom da razmotre seriju članaka koje je napisao podnosilac predstavke. Ovi su predali svoj ekspertski izveštaj 15. maja 2005. Pre svega su podsetili na konstitutivne elemente krivičnog dela difamacije i na činjenicu da je ono veoma strogo

ograničeno slobodom izražavanja koju garantuje i štiti sistem Konvencije. Pošto su razmotrili svih osam inkriminiranih članaka, zaključili su da ono što podnosilac predstavke kvalifikuje kao «otrov» nije turska krv, već opsednutost Jermena da se prizna da događaji iz 1915. predstavljaju genocid, opsednutost koja je, po njemu, postala glavni element jermenskog identiteta i da on smatra da je ta opsednutost kod Jermena izvor slabosti i gubljenja vremena. Prema tim veštacima, izjave podnosioca predstavke nisu uperene protiv Turaka, već prema jednoj osobenosti jermenskog identiteta koju, po njemu, treba kritikovati. Po njima, te reči ne vređaju niti ocrnjuju bilo koga. Kvalifikovanje događaja iz 1915. kao genocida ne može predstavljati krivično delo, s obzirom da su ocene o istorijskim činjenicama zaštićene slobodom izražavanja.

22. Presudom od 7. oktobra 2005, krivični sud u Šišliju, koji je zasedao kao sudija pojedinac, proglasio je podnosioca predstavke krivim za difamaciju turskosti (*Türklük*) i osudio ga je na šest meseci zatvora uslovno. Smatrajući da čitaoci tog lista nisu morali nužno da pročitaju celu seriju tih članaka da bi razumeli stvarni smisao autorovih stavova u poslednjem od njih, sudija je osudio podnosioca predstavke zbog izjava u članku pod naslovom «Upoznati Jermeniju». U tom smislu podsetio je da sloboda izražavanja nije neograničena, da nju mogu ograničavati zakon ili moral i da u svakom slučaju ta sloboda ne štiti uvrede i ponižavajuće izjave.

23. Sud je istakao da su moralne vrednosti svake zemlje različite i da se u nekim zemljama toleriše da se u nekim zemljama toleriše da se nose pantalone u bojama nacionalne zastave, dok u nekim drugim zemljama samo dodirivanje krave može izazvati žive reakcije građana. Smatrao je da se u Turskoj govori o «krvi», to javnost asocira na krv koju su mučenici prolili za otadžbinu. Kvalifikujući tursku krv kao, «otrov», Fırat Dink ju je tako označio kao «prljav» element i uvredio je. Što se tiče moralnog elementa krivičnog dela, sud je smatrao da činjenica da autor podstiče mlade iz dijasporu da posećuju i upoznaju Jermeniju i da tako učvršćuju svoj identitet govori o njegovoj nameri da se turski Jermeni integrišu u Jermeniju.

24. Branioci prvog podnosioca predstavke i umešači uložili su žalbu na presudu od 7. oktobra 2005. Kasacionom sudu. Branioci prvog podnosioca predstavke podržali su pred Kasacionim sudom mišljenje jednog univerzitetskog nastavnika i bivšeg predsednika tog visokog suda, koji smatra da je sudija u prvom stepenu pogrešno razumeo i protumačio predmetnu rečenicu smatrajući da reč «otrov» označava «tursku krv», dok je ono što je Fırat Dink kvalifikovao kao «otrov» za identitet Jermena zapravo njihova opsednutost potrebom da Turci priznaju da događaji iz 1915. predstavljaju genocid. Prema tezi odbrane, jasno proističe iz izjava podnosioca predstavke da će jermenski identitet moći i dalje da se razvija samo tako što će se osloboditi mržnje prema Turcima i usredsrediti se na dobrobit Jermena.. Smatrajući da je turskost (*Türklük*) ograničena na građane turskog etničkog porekla, sudija je u prvom stepenu prekršio ustavno načelo po kome svojstvo «turskog građanina» obuhvata sve građane bez ikakvih razlika u etničkom ili rasnom poreklu, a pri tom takav stav stvara i sumnju u njegovu nepristrasnost kao sudije turskog etničkog porekla. Branioci podnosioca predstavke su tvrdili i da je upravo takvo sudijino viđenje omogućilo da ovaj prihvati zahteve za pridruživanje optužnici lica poznatih kao ultranacionalisti. Podsećajući na glavne smernice sudske prakse Suda u oblasti slobode izražavanja, a konkretno u vezi sa slobodom štampe u demokratskom društvu, zaključili su da sud u Šišliju nije na pravilan način zaštitio tu slobodu u konkretnom slučaju.

25. U svojim primedbama iznesenim pred krivičnim većem, tužilac pri Kasacionom sudu je zatražio da presuda protiv koje je uložena žalba bude ukinuta po svim tačkama i da predmet bude vraćen na prvi stepen.

26. Rešenjem od 1. maja 2006, Kasacioni sud (9. krivično veće) je potvrdio presudu u pogledu krivice podnosioca predstavke, ali je ukida u vezi sa prihvatanjem umešača. Što se

tiče dela koja se stavljaju na teret G.Dinka, Kasacioni sud je smatrao, imajući u vidu položaj podnosioca predstavke, cilj objavljivanja i percepcije čitalaca kojima je članak uglavnom bio namenjen da sporna rečenica – «čista krv koja će zameniti onu koja je zatrovana «Turčinom» se nalazi u plemenitoj veni koja povezuje Jermenina s Jermenijom» – nesumnjivo predstavlja difamaciju turskosti (*Türklük*). Sud je još smatrao i da difamacija jednog društva uz istovremenu apologiju jednog drugog društva ne može biti zaštićeno slobodom izražavanja koju garantuje Konvencija.

27. 6. juna 2006, glavni tužilac pri Kasacionom sudu uložio je vanredni pravni lek pred objedinjenim krivičnim većima protiv rešenja od 1. maja 2006. u pogledu potvrđivanja krivice podnosioca predstavke i zahtevao je poništenje presude od 7. oktobra 2007. u svim njenim tačkama. Glavni tužilac je naglasio da su čitaoci kojima je članak namenjen uglavnom građani jermenskog porekla i da se sporna rečenica nalazi u članku koji je deo serije od osam članaka. Podsetivši na sudsku praksu krivičnih veća u oblasti difamacije i na sudsku praksu Suda u oblasti slobode izražavanja, glavni tužilac je stavio naglasak na pozitivnu obavezu države da štiti slobodu izražavanja. Istakao je da je reč o suštinskoj slobodi za pravilno funkcionisanje demokratije i za unapređenje socijalnog mira. Po njemu, uspostavljanje efikasnog sistema zaštite, država je dužna i da stvori odgovarajuće okruženje za javnu raspravu koja omogućava da se bez straha izražavaju mišljenja i ideje, uključujući i one koje bi mogle da iritiraju ili čak da šokiraju. Glavni tužilac je zatim istakao da je sporna rečenica dvosmislena i da se može tumačiti na dva načina : može se smatrati da se jedan deo odnosi na Turke i da njihovu krv kvalifikuje kao «otrov», i da se u tome vidi difamacija Turaka, ili se pak može smatrati da se cela rečenica obraća građanima jermenskog porekla i da je reč «Turčin» upotrebljena u smislu «percepcije Turčina» kod Jermena. Glavni tužilac je naveo kao argument da se, kad se razmatra cela serija članaka koje je napisao autor, može samo konstatovati da su svi članci povezani i da svaki članak počinje tako što se vraća na ideje koje su već izražene u prethodnom članku. On podseća i da se sporna rečenica upotrebljena na početku osmog članka, igrom reči, vraća na stavove izražene u šestom i sedmom članku. Kad se ta rečenica čita u svom kontekstu, shvata se da «zatrovana krv» nije krv Turaka, već krv Jermena, a da je taj otrov zapravo njihova opsednutost potrebom da Turci priznaju da su događaji iz 1915. predstavljali genocid. Ta opsednutost je kontaminirala «krv» Jermena, odnosno njihov pogled na svet i njihov identitet. Glavni tužilac je smatrao da je ta namera autora jednako jasno uočljiva u nastavku te rečenice i u nastavku osmog članka. Iako predstavljaju izvor polemike, svojom preteranošću i reakcijama koje izazivaju kod jednog dela stanovništva koja nije upoznata sa celinom svih članaka, sporne izjave autora treba tumačiti u svetlu namere njihovog autora. U tom smislu je podsetio da svaka sumnja u pogledu namere optuženog mora biti razrešena u njegovu korist. On se usprotivio i prvostepenoj presudi u smislu da se ograničenja slobode izražavanja ne mogu zasnivati na pravilima morala, odnosno da mogu da budu predviđena samo zakonom. Podsetio je da su građani jermenskog porekla turski građani koji uživaju status manjine primenom sporazuma iz Lozane. Smatrao je, najzad, da koristeći i preinačavajući Ataturkove reči (po kojima će turska omladina pronaći «neophodnu snagu» za očuvanje vrednosti Republike «u plemenitoj krvi koja teče u njihovim venama») da bi zaštitio jermenski identitet nekih turskih građana, autor ni na koji način nije počinio difamaciju turskosti (*Türklük*).

28. 11. jula 2006, objedinjena krivična veća Kasacionog suda odbacila su, sa osam glasova protiv šest, žalbu koju je uložio glavni tužilac pri Kasacionom sudu. Smatrala su naime da rečenica po kojoj će «čista krv zameniti krv zatrovanu «Turčinom» nalazi u plemenitoj veni koja povezuje Jermenina s Jermenijom» predstavlja difamaciju turskosti (*Türklük*).

U tom cilju objedinjena krivična veća su dale i opis turskosti (*Türklük*), koju štiti član 159 krivičnog zakonika : po njima, turskost (*Türklük*) se odnosi na ljudski element države, odnosno na tursku naciju. Naime, turskost (*Türklük*) čine «ukupne nacionalne i moralne

vrednosti, sastavljene od ljudskih, verskih i istorijskih vrednosti kao i od nacionalnog jezika, od nacionalnih osećanja i nacionalnih tradicija». Osim toga, objedinjena krivična veća su smatrala da svaki čin degradiranja, prezrenja, unižavanja kojim se vređa čast pravnih lica zaštićenih tom odredbom predstavlja materijalni element krivičnog dela. Na pitanje za koja dela ili kvalifikacije bi se moglo smatrati da predstavljaju «konstitutivni element difamacije» moralo se odgovoriti prema uobičajenoj percepciji društva kao i prema tradiciji i običajima. Osim toga, objedinjena krivična veća su smatrala cilj da se provocira i degradira poštovanje i zaštita koju je zakonodavac želeo da obezbedi pravnim licima zaštićenim članom 159 predstavlja moralni element krivičnog dela.

Objedinjena krivična veća su još istakla:

«Optuženi je difamirao «turskost (*Türklük*) » koristeći i vešto izmenivši reči Mustafe Kemala Atatürka, po kojima se «neophodna snaga nalazi u plemenitoj krvi koja teče u tvojim venama» u «čista krv koja će zameniti onu koja je zatravana Turčinom nalazi se u plemenitoj veni koja povezuje Jermenina s Jermenijom».

Da bi došla do takvog zaključka, objedinjena krivična veća imaju u vidu ne samo tu rečenicu, već uzimaju u obzir i to što svih osam članaka predstavljaju hroniku i da posebno šesti, sedmi i osmi članak treba posmatrati zajedno. Osim toga, veća podsećaju da je analiza istorijskih incidenata koju je napravio autoru, turski građanin jermenskog porekla, iako se veća ne slažu s njom, zaštićena slobodom izražavanja.

Osim toga, oslanjajući se na član 66 Ustava koji smatra Turčinom svakoga koji je za Tursku vezan državljanstvom, a imajući u vidu da odredbe Ustava i Krivičnog zakonika zabranjuju svaki oblik diskriminacije, podsećajući da je jermenski identitet priznat sporazumom iz Lozane kao identitet manjine, objedinjena krivična veća prihvataju da zalaganje za zaštitu jermenskog identiteta kod turskih državljana jermenskog porekla uživa te garantije, te da veća ne uspostavljaju uzročno-posledičnu vezu između mišljenja optuženog i materijalnih i moralnih elemenata predmetnog krivičnog dela.

Iako svaki od članaka hronike počinje sažetkom ideja iznesenih u prethodnom članku, što vredi za svih osam članaka, objedinjena krivična veća se ne slažu s ocenom veštaka iz prvostepenog postupka niti sa mišljenjem glavnog tužioca, po kojima reči «otrov» i «Turčin» u krvi označavaju opsednutost koja iskrivljuje jermenski identitet, odnosno percepciju turskog odbijanja od strane Jermena.

Autor je, analizirajući tursko-jermenske odnose i istorijski razvoj sopstvenog gledišta, upotrebio izraz «paranoja» za Turke i izraz «trauma» za Jermene i tvrdio je u sedmom članku da su jermenski krugovi svesni realnosti proživljene istorijske drame i da se ta realnost neće promeniti s obzirom na njenu kvalifikaciju koju su usvojili celi svet i Turci. Autor je tvrdio i da «nije prerano da se svako nađe sam licem u lice sa sopstvenom savešću» i da je činjenica «prihvatanja ili neprihvatanja realnosti [genocida] u suštini stvar savesti svakog pojedinačno, [koja potiče] iz našeg ljudskog identiteta i naših zajedničkih ljudskih vrednosti». U takvim okolnostima, objedinjena krivična veća smatraju da je ponižavajuću rečenicu u vezi sa «zatrovanom krvi», kad se ova čita u svetlu ovih poslednjih autorovih tvrdjenja, autor upotrebio s lošom namerom, da uvredi Turke.

S obzirom na prirodu lista u kome je hronika objavljena, na položaj autora, na kategoriju čitalaca kojima je hronika namenjena i na percepciju koju čitaoci imaju o njoj, objedinjena krivična veća zaključuju je da je sporni izraz takve prirode da difamira turskost (*Türklük*), daje zapravo i napisana u tom cilju i da difamiranje jednog društva i istovremeno apologija jednog drugog društva ne mogu biti zaštićeni slobodom izražavanja odnosno slobodom kritikovanja.

Objedinjena krivična veća su odlučila da je, i pored određenih nedostatak uočenih u obrazloženju donesene presude u prvom stepenu 7. oktobra 2005, Deveto krivično veće s pravom potvrdilo presudu i da stoga vanredni pravni lek koji je uložio glavni tužilac mora biti odbačen.»

Šest od dvadeset četiri sudije, među njima i predsednik, izdvojili su mišljenja, u kojima su ponovili i razradili gledišta koja su izrazili veštaci u prvom stepenu i glavni tužilac pri Kasacionom sudu u svom vanrednom pravnom leku.

29. 12. marta 2007, krivični sud, kome je predmet vraćen u skladu s procedurom pred Kasacionim sudom, proglasio je slučaj zatvorenim što se tiče Firata Dinka s obzirom da je on preminuo.

C. Ubistvo prvog podnosioca predstavke i predistražne radnje preduzete protiv osumnjičenih

30. 19. Januara 2007, u Istambulu, podnosilac predstavke Fırat Dink ubijen je sa tri metka u glavu, kad je odlazio iz sedišta svog glasila *Agos*. Pretpostavljeni počinitelj ubistva, O.S., mladić od sedamnaest godina, kasnije je uhapšen u Samsunu (Turska).

31. Predistražne radnje koje je pokrenulo tužilaštvo u Istambulu a koje su obavili policajci antiterorističkog odeljenja navodno su otkrile da osumnjičeni pripada jednoj grupi ultranacionalista čiji su neki članovi, E.T. i Y.H., počinili druga dela nasilja u gradu Trabzonu, konkretno napad na jedan restoran iz lanca Mac Donald i napad na jednog sveštenika. Ista istraga je navodno pokazala postojanje veza između te ultranacionalističke grupe i jedne ultranacionalističke političke organizacije. Partije velikog ujedinjenja, i njenog omladinskog krila, «Alperenska ognjišta». Naknadno je istraga navodno došla do zaključka o mogućnosti veze između te iste grupe i jedne tajne organizacije poznate pod imenom «Ergenekon»².

32. Osim toga, prema svedočenjima koja je prikupilo tužilaštvo u Istambulu a koja su preneli turski mediji, dva podoficira obaveštajnih službi žandarmerije i neki činovnici policije u Trabzonu imali su navodno u više navrata kontakte sa osumnjičenima.

33. Naknadno je utvrđeno istragom tužilaštva u Istambulu da su Y.H. i E.T., lica optužena za podsticanje na ubistvo i za pružanje pomoći izvršiocu ubistva, poznata organima bezbednosti u Trabzonu pod čijim su nadzorom. Osim toga, E.T. je bio jedan od informatora policije u Trabzonu i već je bio obavestio policajce da Y.H. priprema ubistvo Fırata Dinka. Organi bezbednosti u Trabzonu su dakle službeno obavestili službu bezbednosti u Istambulu, 17. februara 2006, o tome da Y.H. planira da ubije Fırata Dinka, i da se na osnovu njegovog krivičnog dosijea i njegove ličnosti može smatrati da je izvršenje tog dela verovatno. Organi bezbednosti u Istambulu navodno nisu reagovali na tu informaciju.

34. Optužnicom od 20. aprila 2007, tužilaštvo u Istambulu pokrenulo je krivični postupak protiv osamnaest optuženih kojima je stavljeno na teret da su članovi ili rukovodioci bande udružene u cilju vršenja terorističkih akata i ubistava, odnosno podsticanja na takva dela. Taj postupak je još u toku pred krivičnim sudom u Istambulu.

D. Krivična istraga protiv nekih žandarma u Trabzonu

35. Nalogom koje je izdalo Ministarstvo unutrašnjih poslova 22. februara 2007, inspektori tog ministarstva i žandarmerije pokrenuli su zajedničku istragu radi utvrđivanja odgovornosti žandarmerije u Trabzonu za to ubistvo. Trebalo je da inspektori istraže da li se svoj osmorici pripadnika žandarmerije umešanih u taj slučaj, među kojima i dvojici podoficira obaveštajne službe žandarmerije, V.S. i O.Ş., kao i podoficirima i oficirima koji su im bili starešine i komandantu žandarmerije u Trabzonu, mogu staviti na teret nesavestan rad odnosno manjkavosti u prikupljanju informacija i u prevenciji ubistva, s obzirom da je jedan informator-svedok, C.I., tvrdio da je upozorio V.S. i O.Ş. na taj zločin, dok je komandant žandarmerije u Trabzonu poricao to tvrđenje. Tokom istrage žandarmi iz Trabzona, koje su ispitivali inspektori, poricali su da ih je informator upozorio na pripremanje ubistva Fırata Dinka.

36. U mišljenu koje su dali 2. aprila 2007, inspektori su predložili, većinom glasova, podizanje krivične tužbe protiv četiri pripadnika žandarmerije u Trabzonu koji su posebno bili zaduženi da prikupljaju podatke. Inspektori iz Ministarstva su zaključili da su žandarmi

². Tanja organizacija čiji su neki pretpostavljeni članovi bili izvedeni pred sud zbog dela terorizma počinjenih s ciljem destabilizovanja političkog režima i olakšavanja vojne intervencije pod izgovorom očuvanja laiciteta i nacionalnih interesa.

koji su predmet istrage morali biti u toku u vezi s pripremama za ubistvo, s obzirom da su lica kasnije optužena za podsticanje javno o svom planu govorila svom okruženju, pokazivali fotografiju Firata Dinka označivši ga kao lica koje treba da bude ubijeno, isprobavali napolju oružje kojim je zločin počinjen i planirali akciju u jednom sajber-kafeu. Inspektori žandarmerije se s tim nisu složili.

37. Nalogom od 4. aprila 2007, prefektura u Trabzonu odobrila je podizanje krivičnog postupka protiv V.S. i O.Ş., kojima je informator C.I. trebalo da neposredno prenosi sve informacije u vezi s pripremama za ubistvo. Prefektura je osim toga smatrala i da će ostali žandarmi moći da budu optuženi samo ako krivični sudovi zaduženi za taj predmet budu smatrali nužnim da to učine u kasnijem stadijumu krivične istrage.

38. Rešenjem od 6. juna 2007 dostavljenim 29. juna iste godine regionalni upravni sud u Trabzonu odbacio je žalbu na rešenje od 4. aprila 2007 koju su uložili advokati podnosioca predstavke koji su hteli da se utvrdi odgovornost starešina žandarma protiv kojih je pokrenut postupak.

39. Optužnicom od 30. oktobra 2007, tužilaštvo iz Trabzona pokrenulo je krivični postupak protiv žandarma V.S. i O.Ş. osnovnim (krivičnim) sudom u Trabzonu. Optuženi su što nisu reagovali na informacije dobijene od informator C.I., i da su stoga krivi za nesavesno obavljanje svojih dužnosti.

40. U njihovim izjavama osnovnom sudu na raspravi od 20. marta 2008, žandarmi V.S. i O.Ş. su potvrdili tvrdjenja informatora C.I. Priznali su da ih je ovaj upozorio na mogućnost da grupa ultranacionalista poćini to ubistvo, i istakli da su o tome zatim oni u najsitnije pojedinosti obavestili svoje nadređene, uključujući i komandanta žandarmerije u Trabzonu. Dodali su da je na njihovim starešinama bilo da preduzmu mere na osnovu prikupljenih informacija i da kad su oni sami, u više navrata, postavili pitanje šta dalje treba ćiniti u vezi s tim informacijama, njihovi nadređeni su im naredili da čekaju dalja naređjenja o tome. Takođe su dodali i da su upravo po naređjenju svojih nadređenih, tokom istrage koju su vodili inspektori, poricali da su dobili predmetne informacije.

41. Ta istraga je i dalje u toku.

E. Krivićna istraga protiv nekih policajaca u Trabzonu

42. Tužilaštvo u Istanbulu obratilo se i tužilaštvu u Trabzonu u vezi s rukovodićcima slućbe bezbednosti u Trabzonu kojima je stavilo na teret više nepravilnosti i nesavesnog postupanja u obaljanju njihove uloge u prevenciji i suzbijanju kriminala. Ono je istaklo i da su dva lica optužena za podsticanje na ubistvo i za prućanje pomoći izvršiocu ubistva, Y.H. i E.T. poznati slućbama bezbednosti u Trabzonu koje su ih pratile zbog njihove sklonosti ćinjenju dela terorizma. Osim toga, E.T., jednog od poćinilaca napada na restoran iz lanca McDonald's u Trabzonu, pokrivala je policija i on je ćak slućio i kao informator slućbe bezbednosti u Trabzonu.

43. Tužilaštvo u Trabzonu je primetilo i da je E.T. informisao policiju da Y.H. priprema ubistvo Firata Dinka. Starešine policije u Trabzonu ništa nisu pokućale da bi osujetile te planove već su se zadovoljile da slućbeno obaveste slućbe bezbednosti u Istanbulu 17. februara 2006. o verovatnoći izvršenja tog ubistva. Tužilaštvo u Istanbulu je naglasilo i da mu rukovodićci slućbe bezbednosti u Trabzonu nisu propisno dostavili sve izvećtaje o presretanju telefonskih razgovora optućenih. Dodalo je i da je jedan od šefova policije u Trabzonu izrazio svoje ultranacionalistićke stavove i naklonost prema jednom od glavnih optućenih za to ubistvo.

44. 10. januara 2008, tužilaštvo u Trabzonu izdalo je rešenje o obustavljanju postupka protiv rukovodićlaca slućbe bezbednosti u Trabzonu. Ono je posebno ukazalo da optućnice tužilaštva u Istanbulu poćivaju na izjavama jednog od optućenih, E.T., i da je taj promenio

svoje iskaze. Tužilaštvo je ocenilo kao ubedljiv argument po kome su policajci iz Trabzona smatrali da informacije koje daje E.T. nisu kredibilne. Takođe je smatralo da propusti i kašnjenja u dostavljanju tužilaštvu u Istambulu izveštaja o presretanju telefonskih razgovora potiču od tehničkih poteškoća. Istaklo je najzad da šef policije koji je osumnjičen da je podržavao delovanje optuženih poriče dela koja mu se stavljaju na teret.

45. Prigovor na tu obustavu postupka koji su uložili advokati podnosioca predstavke odbacio je 14. februara 2008. predsednik krivičnog suda u gradu Rize.

F. Krivična istraga protiv nekih pripadnika službi bezbednosti u Istambulu

46. Istragom koju je vodilo tužilaštvo u Istambulu utvrđeno je da je 17. februara 2006. služba bezbednosti u Trabzonu službeno izvestila službu bezbednosti u Istambulu o verovatnoći ubistva Firata Dinka, precizirajući i identitet osumnjičenih lica. Služba bezbednosti u Istambulu navodno nije reagovala na tu informaciju.

47. Ministarstvo unutrašnjih poslova otpočelo je, različitih datuma, tri istrage sa ciljem da se utvrdi da li su, u toj stvari, odgovorna lica službe bezbednosti u Istambulu na odgovarajući način postupila po dobijenim informacijama od službe bezbednosti u Trabzonu. Inspektori koje je imenovalo ministarstvo vodili su tri uzastopne istrage. Ustanovili su da obaveštajno odeljenje policije u Istambulu nije u dovoljnoj meri reagovalo na obaveštajne podatke dobijene od policije u Trabzonu; da to odeljenje nije čak na pravilan način sprovelo proceduru predviđenu važećim pravilnicima za tu oblast; i da nije preduzelo mere koje je nalagala hitnost situacije, uprkos činjenici da su sve policijske službe u Istambulu već bile pod uzburom zbog mogućnosti terorističkih akata prema građanima jermenskog porekla. Inspektori su ocenili da šef policije u Istambulu nije lično odgovoran za te nedostatke.

48. Upravni savet prefektore Istambula, prema zaključcima veštaka, odlučio je rešenjima od 28. februara 2007, od 20. marta 2008, i od 28. avgusta 2008, da izvede pred krivični sud neke pripadnike službe bezbednosti u Istambulu, među njima i načelnika obaveštajnog odeljenja, zbog nesavesnog rada u prevenciji predmetnog zločina.

49. Međutim, regionalni žalbeni upravni sud u Istambulu, poništio je, rešenjima od 23. maja 2007, 27. juna 2008. i 15. novembra 2008, te rešenja zbog manjkavosti istrage.

G. Krivična istraga protiv nekih pripadnika službe bezbednosti i žandarmerije u Samsunu zbog apologije zločina

50. Pripadnici službe bezbednosti i žandarmerije priveli su O.S., pretpostavljenog počinioa ubistva G.Dinka, sutradan po izvršenom zločinu, na autobuskoj stanici grada Samsuna, dok se ovaj vraćao iz Istambula za Trabzon. Tokom njegovog zadržavanja u prostorijama antiterorističkog odeljenja, neki pripadnici službe bezbednosti i žandarmerije u Samsunu fotografisali su se u društvu osumnjičenog koji je u rukama držao tursku zastavu. U pozadini fotografije nalazio se kalendar na kome je bila prikazana turska zastava sa natpisom «otadžbina je svetinja, njena sudbina se ne sme prepustiti slučaju».

51. Podnosioci predstavke podneli su prijavu protiv policajaca i žandarma koji su pozirali sa O.S., stavljajući im na teret da su pravili apologiju ubistva Firata Dinka i da su zloupotrebili službeni položaj.

52. 22. juna 2007, po okončanim upravnim i krivičnim istragama, tužilaštvo u Samsunu je obustavilo postupak protiv osumnjičenih policajaca i žandarm. Ono ističe da su se osumnjičeni agenti, od trenutka hapšenja O.S. pa do njegovog prebacivanja u prostorije službe bezbednosti u Istambulu, prema njemu humano ponašali pa su tako uspeali da od njega dobiju vrlo korisne informacije i priznanja koja su odmah uneli u predmet. Primećujući da je svih trinaest fotografija namenjenih za istražni dosije snimljeno u prostorijama policije,

podsetio je da se apologija zločina mora činiti samo javno. Ono međutim ne isključuje da izvestan broj proceduralnih nepravilnosti uočenih kod nekih pripadnika organa reda (posebno u pogledu poverljivosti istraga nad maloletnim licima) mogu biti predmet disciplinskog postupka.

Disciplinski postupci pokrenuti protiv pripadnika snaga reda okončani su disciplinskim sankcijama zbog nepoštovanja poverljivosti krivične istrage i zbog nanošenja štete ugledu snaga reda.

II. RELEVANTNO UNUTRAŠNJE PRAVO I PRAKSA

53. U vreme kad je predmetno delo počinjeno član 301 n ovog turskog krivičnog zakonika (koji je stupio na snagu 1. juna 2005.) glasio je:

«Biće kažnjeno sa šest meseci do tri godine zatvora lice koje javno difamira turskost (*Türklük* – turski identitet), Republiku ili Veliku narodnu skupštinu Turske;

Biće kažnjeno sa šest meseci do dve godine zatvora lice koje javno difamira vladu Republike Turske, pravosudne organe, oružane snage ili organe državne bezbednosti;

Kazna će biti uvećana za trećinu kad turski državljanin uvredi turskost (*Türklük*) u inostranstvu

Izražavanje kritičkog mišljenja ne predstavlja krivično delo »

54. Član 301 novog turskog krivičnog zakonika preuzima odredbe člana 159 starog krivičnog zakonika.

Osim toga, član 301 krivičnog zakonika dopunjen je zakonom br. 5759 koji je stupio na snagu 8. maja 2008, u smislu da je, s jedne strane, pojam turskosti (*Türklük*) zamenjen izrazom «turska nacija» i da s druge strane, pravosudni organi više ne mogu krivično goniti po osnovu člana 301 bez odobrenja dobijenog od Ministarstva pravde.

PRAVO

I. O NAVODNOM KRŠENJU ČLANA 2 KONVENCIJE

55. Ostali podnosioci predstavke osim Fırata Dinka, tvrde pre svega da je država propustila da izvrši svoju obavezu da zaštiti život Fırata Dinka. Pripadnici žandarmerije i policije navodno su pokazali naklonost prema počiniocu zločina nakon što je ovaj bio uhapšen.

Podnosioci zahteva tvrde zatim da su se krivična gonjenja vladinih činovnika koji su propustili da preduzmu neophodne mere kako bi zaštitili život Fırata Dinka pokazala bez učinka.

U tom smislu podnosioci predstavke se pozivaju na članove 2, 6 i 14 Konvencije. Sud smatra da, s obzirom na njihovu prirodu i na njihov sadržaj, pritužbe zainteresovanih moraju najpre da se razmotre sa stanovišta člana 2 Konvencije koji glasi :

«1. Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.

2. Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:

- a) radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja;
- b) da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili sprečilo bekstvo lica zakonito lišenog slobode;
- c) prilikom zakonitih mera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune».

A. O prihvatljivosti

56. Vlada se poziva na neiscrpljenost unutrašnjih pravnih lekova koji se odnose na predstavke br. 6102/08, 30079/08, 7072/09 i 7124/09, s obzirom da su krivična gonjenja pretpostavljenih počinilaca ubistva podnosioca predstavke Firata Dinka i oficira žandarmerije u Trabzonu još u toku. Osim toga, postupci koje su podnosioci predstavke povelili pred upravnim sudom u Istanbulu navodno su i dalje u toku.

57. Podnosioci predstavke odbacuju taj argument, ističući da su postupci za utvrđivanje krivične odgovornosti službenika policije ili žandarmerije za neobezbeđivanje zaštite podnosioca predstavke Firata Dinka već konačno obustavljeni.

58. Sud smatra ta ti preliminarni prigovori pokreću pitanja koja su usko povezana s razmatranjem efektivnosti krivične istrage koja se konkretno vodi na nacionalnom nivou, dakle i na osnovanost optužbi formulisanih na terenu člana 2 Konvencije. On će stoga ponovo pozabaviti tom tačkom u okviru razmatranja osnovanosti tih optužbi.

59. Sud osim toga konstatuje da te optužbe nisu na očigledan način neosnovane u smislu člana 35 § 3 Konvencije. Sud takođe ističe da u vezi s tim optužbama nema ni jednog razloga za neprihvatljivost. Stoga ih treba proglasiti prihvatljivim.

B. O suštini

1. Argumenti strana

60. Podnosioci predstavke tvrde da je presuda o krivici izrečena Firatu Dinku zbog izražavanja mišljenja ovoga izložila pretnjama ultranacionalističkih grupa. Organi zaduženi za bezbednost propustili su da preduzmu neophodne mere, na primer da bi se obezbedila bliska zaštita Firata Dinka, iako su bili informisani o pripremanju njegovog ubistva. Podnosioci predstavke kvalifikuju to ubistvo kao zločin iz mržnje zasnovan na diskriminaciji zbog etničkog porekla Firata Dinka i ističu da je ono deo serije napada organizovanih od strane ultranacionalističkih grupa na pripadnike verskih manjina. Prema tvrdjenjima podnosilaca predstavke, dužnost je predmetne države da uspostavi sistem specijalne zaštite kako bi se zaštitila lica pod njenom jurisdikcijom od rasističkih i diskriminatorских napada.

61. Prema podnosiocima predstavke, krivična gonjenja državnih službenika koji nisu preduzeli neophodne mere za zaštitu života Firata Dinka pokazala su se neefikasnim. Jedini postupak pokrenut protiv dvojice podoficira žandarmerije u Trabzonu daleko je od rasvetljavanja odgovornosti zbog potpune inertnosti svih bezbednosnih snaga u Trabzonu i Istanbulu. Podnosioci predstavke se žale i da nisu mogli efektivno učestvovati u tom gonjenju. Dodaju da istražni organi ni malo nisu nezavisni u odnosu na izvršnu vlast.

62. Vlada prihvata da se članom 2 Konvencije može zadužiti neka država potpisnica pozitivnom obavezom da deluje preventivno u cilju zaštite pojedinca od svake vrste opasnosti od nekog drugog lica. Ona međutim ističe da se ta obaveza može pojaviti samo u onim slučajevima, izuzetnim slučajevima, kad organi vlasti imaju saznanja o postojanju neke stvarne pretnje, neposredne ili posredne, za život predmetnog lica. Šta više, trebalo bi pokazati da činjenica da nacionalni organi nisu preduzeli preventivne mere predstavlja njihovu grešku.

63. Vlada stavlja naglasak na činjenicu da podnosilac predstavke Fırat Dink nikada nije tražio zaštitu od organa snaga reda. Stoga ona zaključuje da podnosilac predstavke nije bio predmet stvarne pretnje i/ili da državni organi nisu mogli znati za postojanje takve pretnje. Zapravo, budući da podnosilac predstavke nije bio među licima koja su na sopstveni izričit zahtev bila predmet bliske zaštite, on je uživao mere opšte zaštite u četvrti u kojoj se nalazilo njegovo boravište i njegovo radno mesto.

Vlada ističe da je krivična istraga počela odmah posle incidenta i da je pretpostavljeni počinilac ubistva priveden sutradan. Kad je reč o krivičnom postupku pokrenutom protiv počinilaca napada i rukovodilaca snaga bezbednosti u Trabzonu i Istanbulu, Vlada tvrdi da član 2 Konvencije nije prekršen ni u materijalnom, ni u proceduralnom pogledu.

2. Ocena Suda

a) U vezi s ubistvom Fırata Dinka

i. Opšta načela

64. Sud podseća da prva rečenica člana 2 § 1 obavezuje države ne samo da ne izazivaju namernu i protivpravnu smrt, već i da preuzimaju neophodne mere za zaštitu života lica iz njihove jurisdikcije (*L.C.B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 9. jun 1998, § 36, *Zbirka presuda i odluka* 1998-III). Obaveza države u tom pogledu podrazumeva prvenstvenu obavezu da obezbedi pravo na život uspostavljajući konkretno krivično zakonodavstvo koje odvrća od napada na lica i koje se oslanja na mehanizam primene koncipiran tako da deluje preventivno, da suzbija i da sankcioniše kršenja zakona. Ta odredba sadrži, u određenim okolnostima, i pozitivnu obavezu država da preduzima preventivne mere praktične prirode radi zaštite pojedinca čiji je život ugrožen zločinačkim delovanjem drugih lica (*Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 28. oktobar 1998, § 115, *Zbirka* 1998-VIII, *Mahmut Kaya protiv Turske*, br. 22535/93, § 85, CEDH 2000-III, *Kiliç protiv Turske*, br. 22492/93, § 62, CEDH 2000-III, i *Opuz protiv Turske*, br. 33401/02, § 128, CEDH 2009...).

65. Obuhvat pozitivne obaveze treba tumačiti tako da se državnim organima ne nameće neki neizdrživ ili preteran teret, s obzirom na teškoće koje policija ima u obavljanju svojih funkcija u savremenim društvima, na nepredvidljivost ljudskog ponašanja i na operativne izbore koje treba učiniti u smislu prioriteta i resursa. Stoga ne može svaka navodna pretnja životu obavezivati državne organe, u smislu Konvencije, da preduzima konkretne mere u cilju prevencije njene realizacije. Da bi postojala pozitivna obaveza, mora se utvrditi da su državni organi znali ili morali odmah znati da je neki pojedinac u tom trenutku i stvarno životno ugrožen zločinačkim aktom nekog trećeg lica i da ti organi nisu preduzeli, u okviru svojih ovlašćenja, mere koje bi, sa razumnog stanovišta, nesumnjivo predupredile taj rizik (*Keenan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 27229/95, §§ 89-90, CEDH 2001-III, *Opuz*, navođeni slučaj, § 129, i *Gongadze protiv Ukrajine*, br.34056/02, § 165, CEDH 2005-XI). Reč je o pitanju na koje odgovor zavisi od ukupnih okolnosti predmeta.

ii. Primena u konkretnom slučaju

66. Što se tiče postojanja stvarnog vremenski bliskog rizika po život Fırata Dinka, Sud smatra da se može razumno smatrati da su snage reda bile informisane o jakom neprijateljskom stavu ultranacionalističkih krugova prema žrtvi tokom perioda koji je prethodio njegovom ubistvu, iz sledećih razloga. Pre svega, nakon objavljivanja u listu *Agos*, februara 2004, jednog članka u kome se spominje jermensko poreklo Ataturkove usvojenice, više reakcija u obliku demonstracija i pretećih pisama, od kojih su neka bila poznata državnim organima, a upućenih od strane pripadnika ultranacionalističkih grupa, koji su u tom članku videli pokušaj difamacije Ataturkovog lika, bilo je upereno protiv podnosioca

predstavke Firata Dinka. Osim toga, posle serije članaka od kojih poslednji sadrži rečenicu «čista krv koja će zameniti onu koja je zatrovana «Turčinom» nalazi se u plemenitoj veni koja povezuje Jermenina s Jermenijom», neki aktivisti jedne ultranacionalističke grupe demonstrirali su 27. februara 2004. da bi izrazili svoj prezir prema Firat Dink a, istog dana, jedan advokat, član te grupe, podneo je krivičnu prijavu protiv njega tvrdeći da je ovaj uvredio Turke. Osim toga, članovima te grupe sudija u prvom stepenu je dozvolio da se umešaju u krivični postupak pokrenut protiv Firata Dinka zbog njegovih izjava, što je trebalo da potvrdi da je sudija ozbiljno shvatio tezu po kojoj su ta lica mogla imati osećanje da su uvređena u vezi sa svojim trutskim poreklom. Kasacioni sud je najzad potvrdio presudu o krivici izrečenoj protiv podnosioca predstavke, novinara jermenskog porekla, zbog difamacije turskosti (*Türklük*), na šta su posebno osetljivi turski ultranacionalistički krugovi.

67. Što se tiče ocene informacija koje su mogle imati snage bezbednosti u vezi s pitanjem da li je neprijateljski stav pripadnika ultranacionalističkih grupa prema podnosiocu predstavke Firatu Dinku mogao da ih podstakne na pokušaj da ga ubiju, Sud ističe da su, s jedne strane, policije iz Trabzona i iz Istambula, a s druge, žandarmerija iz Trabzona, bile informisane o verovatnoći tog ubistva i o identitetu lica osumnjičenih za podsticanje na to ubistvo.

68. Naime, što se tiče policije, istrage koje su vodili tužilaštvo u Istambul i inspektori Ministarstva unutrašnjih poslova utvrdile su da su oba lica optužena za podsticanje na ubistvo i za pružanje pomoći počiniocu ubistva, Y.H. i E.T. bili poznati organima bezbednosti Trabzona i pod njihovim merama nadzora. Osim toga, E.T. je bio jedan od informatora POLICIJE U Trabzonu i već je bio dojavio policajcima u Trabzonu da Y.H. priprema ubistvo Firata Dinka. Organi bezbednosti u Trabzonu su sa svoje strane službeno izvestili organe bezbednosti u Istambul, 17. februara 2006. o tome da Y.H. priprema ubistvo Firata Dinka i da njegov krivični dosije i njegova ličnost potvrđuju da je takav čin moguć. Šta više, policija u Istambul je već bila upozorena na mogućnost terorističkih akata protiv građana jermenskog porekla.

69. Kad je reč o žandarmeriji, istraga koju su vodili tužilaštvo u Istambul, a zatim i inspektori Ministarstva unutrašnjih poslova, pokazuje da je informator C.I. upozorio na mogućnost tog zločina dva podoficira obaveštajne službe žandarmerije u Trabzonu, V.S. i O.Ş., i da su ovi potonji tvrdili da su sa svoje strane o tome u pojedinosti izvestili svoje hijerarhijski nadređene, uključujući i komandanta žandarmerije u Trabzonu. U izveštaju o istrazi koji su podneli inspektori stoji da lica koja su kasnije optužena za podsticanje na ubistvo Firata Dinka nisu bila diskretna u pogledu svojih namera: o svom planu su javno govorili u svom okruženju, pokazivali fotografiju Firata Dinka označivši ga kao lice koje treba ubiti, otvoreno su isprobavali oružje kojim je zločin počinjen i planirali akciju u jednom sajber-kafeu.

70. U svetlu svega što je napred rečeno, može se smatrati da su državni organi znali ili morali znati da je Firat Dink posebno moguć objekt napada s fatalnim ishodom. Pri tom, s obzirom na okolnosti, taj rizik se mogao smatrati realnim i vremenski bliskim.

71. Sud će sada razmotriti da li su državni organi učinili sve što se od njih moglo razumno očekivati da bi sprečili materijalizaciju rizika po Firata Dinka.

72. Sud primećuje da se na tri državna organa snaga reda odnosi zaštita života podnosioca predstavke: služba bezbednosti u Trabzonu i žandarmerija u Trabzonu, u svojstvu organa odgovornih za mesto gde je zločin planiran i pripreman, i služba bezbednosti u Istambul u svojstvu organa odgovornog prema mestu stanovanja žrtve i u kome je zločin i počinjen. Ni jedan od tih organa, koordinirani niti pojedinačno, nije reagovao da bi sprečio ubistvo Firata Dinka iako su bili u toku s planiranjem njegove bliske likvidacije.

73. Vlada ističe da podnosilac predstavke Firat Dink nikada nije tražio blisku zaštitu policije. Podnosioci predstavke na to odgovaraju da i po relevantnim zakonima i u praksi

policija po službenoj dužnosti preduzima mere radi zaštite života lica kojima preti neposredna opasnost, kakav je bio slučaj, na primer, pisca Orhana Pamuka.

74. Sud smatra u tom pogledu da, iako je podnosilac predstavke Fırat Dink morao imati saznanja o neprijateljstvu i osećati neprijateljstvo izvesnih krugova prema njemu zbog njegovih napisa u n begovim novinama, čiji je jedan deo najzad i okvalifikovan od strane Kasacionog suda kao difamacija turskosti (*Türklük*), on nije mogao imati podatke o činjenici da grupa ultranacionalista u Trabzonu priprema njegovo ubistvo. Zato su državni organi, obavešteni o planiranju predmetnog ubistva, bili dužni da deluju u cilju zaštite života Firata Dinka, ne čekajući da on od njih to zatraži.

75. Sud zaključuje da, u posebnim okolnostima konkretnog slučaja, državni organi nisu preduzeli mere koje su razumno mogli da preduzmu da bi sprečili materijalizaciju izvesnog i neposrednog rizika po život Firata Dinka.

Stoga je prekršen član 2 Konvencije u njegovom materijalnom delu.

b) U vezi s tvrđenjima o nedovoljnosti istrage o propustima snaga bezbednosti u zaštiti života Firata Dinka

i. Opšta načela

76. U kombinaciji s opštom dužnošću koju državi nameće član 1 Konvencije da ...«jemče svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Delu I ove Konvencije.», obaveza zaštite prava na život iz člana 2 Konvencije zahteva, implicitno, da se izvrši efektivna službena istraga kad neko lice izgubi život zbog nekog pribegavanja sili, kako od strane snaga reda tako i od strane trećih lica (*Branko Tomašić I ostali protiv Hrvatske*, br. 46598/06, § 62, CEDH 2009-... (izvodi), *mutatis mutandis*, *McCann i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 27. septembra 1995, § 161, serija A br. 324, i *Kaya protiv Turske*, 19. februar 1998, § 105, *Zbirka* 1998-I). Proceduralna obaveza u pogledu člana 2 takođe zahteva efektivnu istragu na nacionalnom planu o tvrđenjima po kojima su državni organi počinili neopreznosti, propuste ili nesavestan rad u zaštiti života lica u njihovoj nadležnosti, kad su ta lica bila ugrožena zločinačkim delovanjem drugih (videti u istom smislu, *Maiorano I ostali protiv Italije*, br. 28634/06, §§ 127-132, 15. decembra 2009, *Finucane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br.29178/95, §§ 67-87, CEDH 2003-VIII, i *Branko Tomašić*, već navođeni slučaj, § 64). Suštinski cilj takve istrage jeste da se obezbedi efektivno sprovođenje unutrašnjih zakona kojima se štiti pravo na život. Kad je reč o tome kakav oblik istrage najbolje odgovara realizaciji tih ciljeva, to može varirati u zavisnosti od okolnosti (videti, između ostalih, slučajeve *Paul i Audrey Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 46477/99, § 69, CEDH 2002-II, i *Calvelli i Ciglio protiv Italije* [Veliko veće], br. 32967/96, § 51, CEDH 2002-I).

77. Da bi se neka istraga u vezi s odgovornošću državnih službenika zbog odsustva prevencije nekog ubistva mogla smatrati efektivnom, može se smatrati, generalno, da je neophodno da lica odgovorna za istragu i ona koja vrše istražne radnje budu nezavisna od lica impliciranih u događaje (*Güleç protiv Turske*, 27. jul 1998, §§ 81-82, *Zbirka* 1998-IV, i *Oğur protiv Turske* [Veliko veće], br. 21954/93, §§ 91-92, CEDH 1999-III). To pretpostavlja ne samo odsustvo bilo kakve hijerarhijske ili institucionalne veze, već i praktičnu nezavisnost (videti, na primer, *Ergi protiv Turske*, 28- jul 1998, §§ 83-84, *Zbirka* 1998-IV, i nedavni predmeti iz Severne Irske, na primer *Hugh Jordan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 24746/94, § 120, CEDH 2001-III, i *Kelly i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 30054/96, § 114, 4. maj 2001).

78. Istraga takođe mora biti efektivna u smislu da mora da omogućiti identifikovanje odgovornih lica i izricanje sankcije (*Oğur*, navedeni slučaj, § 88). Ovde je reč o obavezu ne

rezultata, već sredstava. Državni organi moraju prethodno preduzeti mere koje su im razumno bile pristupačne da bi mogli da budu prikupljeni dokazi u vezi sa serijom incidenata (videti, na primer, *Salman protiv Turske* [Veliko Veće], br. 21986/93, § 106, CEDH 2000-VII, *Tanrikulu protiv Turske* [Veliko veće], br. 23763/94, § 109, CEDH 1999-IV, i *Gül protiv Turske*, br. 22676/93, § 89, 14. decembar 2000). Svaki propust u istrazi koji šteti njenoj sposobnosti da utvrdi uzrok smrti žrtve ili da identifikuje jedno ili više odgovornih lica može dovesti do zaključka o njenoj neefektivnosti (*Adalı protiv Turske*, br. 38187/97, § 223, 31. mart 2005, i *Hugh Jordan*, navedeni slučaj, § 127).

79. Zahtev za razumnom brzinom i blagovremenošću implicitna je i ovom kontekstu. Brz odgovor državnih organa, kad je reč o istrazi o kontekstu nekog ubistva, može se generalno smatrati kao suštinski za očuvanje poverenja javnosti u načela zakonitosti i da bi se izbegao utisak o saučesništvu ili tolerančnosti prema protivzakonitim delima (*Batı i ostalo protiv Turske*, br. 33097/96 et 57834/00, § 136, CEDH 2004-IV, *Indelicado protiv Italije*, br. 31143/96, § 37, 18. oktobar 2001, i *Özgür Kılıç protiv Turske* (prem.), br. 42591/98, 24. septembar 2002). Iako se može dogoditi da prepreke ili teškoće spreče neku istragu da napreduje u nekoj posebnoj situaciji, brzo otvaranje istrage od strane državnih organa i dalje se može, generalno, smatrati da je od kapitalne važnosti za održavanje poverenja javnosti u pravnu državu i za prevenciju bilo kakvog utiska o tolerisanju protivzakonitih akata ili o saučesništvu u činjenju takvih protivzakonitih dela (*Öneryıldız protiv Turske* [Veliko veće], br. 48939/99, § 96, CEDH 2004-XII).

80. Iz istih razloga mora postojati dovoljan element javne kontrole nad istragom ili nad njenim rezultatima da bi se garantovala obaveza odgovornih lica da polažu račune o svom radu, kako u praksi tako i u teoriji. Zahtevani stepen javne kontrole može varirati od slučaja do slučaja. U svakom slučaju, međutim, lica bliska žrtvi moraju biti uključena u postupak u meri koja je neophodna za zaštitu legitimnih interesa žrtve (videti, na primer, *McKerr protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 28883/95, § 148, CEDH 2001-III).

81. Sud podseća i da državni organi, kad istražuju slučajeve nasilja imaju šta više i obavezu da preduzimaju sve razumne mere da bi otkrili da li je postojao neki rasistički motiv i da bi utvrdili da li su osećanja mržnje ili predrasude zasnovane na etničkom poreklu igrale neku ulogu u događajima. Naravno, nekad je krajnje teško u praksi dokazati neku rasističku motivaciju. Obaveza tužene države da istražuje eventualne rasističke konotacije u nekom nasilnom činu, obaveza je sredstava, a ne rezultata; državni organi moraju preduzimati razumne mere s obzirom na okolnosti slučaja (*Natchova i ostali protiv Bugarske* [Veliko veće], br. 43577/98 et 43579/98, § 160, CEDH 2005-VII).

ii. Primena na konkretan slučaj

82. Sud konstatuje da je, nakon ubistva Fırata Dinka, u ovom predmetu, tužilaštvo Istambula vodilo minucioznu i detaljnu istragu o načinu na koji su snage reda u Istanbulu i u Trabzonu upravljali informacijama koje su bili dobili u vezi s eventualnošću tog zločina. Tužilaštvo u Istanbulu je otkrilo niz propusta snaga reda i dobijene informacije je prosledilo istražnim organima u oba okruga, Trabzon i Istanbul, precizirajući i identitet državnih službenika kojima je stavljeno na teret da nisu izvršili dužnost zaštite života podnosioca predstavke.

83. Nakon krivičnog gonjenja pokrenutog u Trabzonu po prijavi tužilaštva u Istanbulu a po nalogu Ministarstva unutrašnjih poslova, prefektura je odbila da pred krivični sud izvede okrivljene žandarmerijske oficire, osim dvojice podoficira. Žalbu podnosilaca predstavke protiv tog odbijanja odbacio je upravni sud, nakon razmatranja predmeta. Tako dosije krivične istrage nije dobio ni jedan zaključak o pitanju zašto su oficiri žandarmerije u Trabzonu, nadležni za preduzimanje odgovarajućih mera nakon dostavljanja informacija od strane dvojice podoficira, ostali neaktivni. .

84. Osim toga, iz izjava dvojice podoficira proističe da su pripadnici žandarmerije u Trabzonu, po nalogu svojih starešina, morali da daju lažne izjave inspektorima koji su vodili istragu o tom slučaju. Sud smatra da je tu reč o očiglednom neizvršavanju dužnosti da se preduzmu mere u cilju prikupljanja dokaza u vezi sa serijom incidenata, i o koordiniranoj akciji koja je nanela štetu sposobnosti istrage da utvrdi odgovornost lica na koja se istraga odnosi.

85. Što se tiče više navodnih nepravilnosti i aljkavosti policije u Trabzonu u prevenciju ubistva, a koje je detaljno izložilo tužilaštvo u Istanbulu, Sud konstatuje da rešenje o obustavi postupka koje je donelo tužilaštvo u Trabzonu sadrži argumente koji su u protivrečnosti sa ostalim činjenicama navedenim u predmetu : zaključak po kome policajci nisu smatrali uverljivim informacije koje im je dostavio E.T. demantovan je činjenicom da je policija u Trabzonu, upravo na osnovu tih podataka, službeno obavestila policiju u Istanbulu da bi predmetno ubistvo moglo uskoro da bude izvršeno. Osim toga, tužilaštvo u Trabzonu je objasnilo da služba bezbednosti u Trabzonu nije na ispravan način dostavila tužilaštvu u Istanbulu sve izveštaje presretanja telefonskih razgovora optuženih zbog tehničkih poteškoća, ne upuštajući se u detaljno razmatranje tog pitanja. Pri tom, optužbe protiv šefa policije u Trabzonu obustavilo je isto to tužilaštvo s obrazloženjem da to lice poriče činjenice koje mu se stavljaju na teret, bez ikakvog dubljeg istraživanja tog pitanja. Sud primećuje da se istraga koju je vodilo tužilaštvo u Trabzonu svodi, u celini, više na odbranu policajaca osumnjičenih nesavestan rad i propuste i da nije dala ni jedan element o pitanju zašto su ti policajci ostali neaktivni u odnosu na pretpostavljene počinioc ubistva i pored više informacija koja su imali na raspolaganju.

86. Sud se sada mora pozabaviti efektivnošću nacionalne istrage o propustima policije u Istanbulu. Iako su inspektori Ministarstva unutrašnjih poslova zaključili da odgovorna lica u policiji nisu preduzela mere koje im je nalagala hitnost situacije, nikakav krivični postupak nije bio pokrenut u tom smislu nakon što je apelacioni upravni sud poništio naredbe upravnog saveta prefektura Istambula da se neki policajci izvedu pred krivični sud. Šefa policije je iz istrage izuzeo upravni savet. Najzad, ni pitanje zašto policija u Istanbulu nije reagovala na pretnju koja se bila nadvila nad Firatom Dinkom, i pored obaveštajnih podataka koje je imala pre ubistva, ostalo je nerazjašnjeno.

87. Tačno je, kao što ističe Vlada, da je krivični postupak i dalje u toku pred krivičnim sudom u Istanbulu protiv pretpostavljenih počinilaca atentata, koji su svi pripadnici jedne ultranacionalističke grupe, Sud međutim može samo da konstatuje da su do današnjeg dana svi postupci u vezi sa odgovornošću državnih organa u prevenciji zločina obustavljeni, osim onog protiv dvojice podoficira u Trabzonu. Sud smatra da rezultat tog postupka nije takve prirode da bi mogao da utiče na njegove prethodne konstatacije, budući da su i krivična gonjenja protiv starešina tih podoficira takođe ugašeni.

88. Sud osim toga konstatuje i da su istragu po optužbama protiv oficira žandarmerije u Trabzonu i činovnika policije u Istanbulu vršili zapravo drugi činovnici, svi takođe iz izvršne vlasti (prefektura, upravni savet), koji nisu u potpunosti nezavisni od lica umešanih u predmetne događaje. Takva situacija predstavlja po sebi slabost predmetne istrage (gornji stav 77).

89. Sud takođe uočava da bliski srodnici podnosioca predstavke Firata Dinka nisu bili uključeni u postupke pokrenute protiv činovnika policije i oficira žandarmerije. Činjenica da su mogli da izraze suprotno mišljenje pred žalbenim organima, koji su odlučivali samo na osnovu predmeta, ne može da nadomesti proceduralne propuste kad je reč o zaštiti legitimnih interesa žrtava.

90. Osim toga, sumnje da je neki od šefova policije navodno pokazao svoje ultranacionalističke stavove i podržao dela optuženih za ubistvo izgleda da nisu bila predmet jedne produbljene istrage gornji stav 43). A državni organi su morali pokrenuti takvu istragu

da bi ispunili obavezu preduzimanja svih razumnih mera radi prevencije dela inspirisanih mržnjom zasnovanom na etničkom poreklu (gornji stav 81).

91. Sud zaključuje da obustava krivičnih istraga pokrenutih protiv odgovornih lica žandarmerije i policije u Trabzonu kao i protiv onih iz policije u Istanbulu zbog propusta u zaštiti života Firata Dinka govori o nepoznavanju zahteva iz člana 2 Konvencije, po kome je jedna efektivna istraga morala biti izvedena kako bi se identifikovala i, eventualno, sankcionisala lica odgovorna za te propuste.

Iz gore iznetih razloga, Sud zaključuje da je prekršena proceduralna obaveza iz člana 2 Konvencije u vezi s tim tačkama.

92. Osim toga, Sud iz istih razloga odbacuje preliminarni prigovor Vlade u vezi sa neiscrpljivanjem unutrašnjih pravnih lekova (gornji stav 56).

93. Sud smatra da se, s obzirom na zaključke iz stavova 75 i 91 i elemenata uzetih u obzir koji su doveli do tih zaključaka, ni jedno drugo posebno pitanje ne postavlja sa stanovišta članova 6 i 14 Konvencije.

II. O NAVODNOM KRŠENJU ČLANA 10 KONVENCIJE

94. Podnosioci predstavke tvrde da je proglašavanje Firata Dinka krivim za difamaciju turskosti (*Türklük*) bilo udar na njegovu slobodu izražavanja. Konstatujući njegovu krivicu, Kasacioni sud je od njega napravilo metu ultranacionalističkih grupa, čiji su ga neki pripadnici najzad i ubili. Oni tvrde i da je Firat Dink bio predmet diskriminacije zbog njegovog jermenskog etničkog porekla, u tom smislu što su podnosioci prijave i sudije izveli njegovu krivicu iz jednog tumačenja pojma turskosti (*Türklük*) zadržavajući pripadnost tom identitetu isključivo za lica turskog etničkog porekla. Oni se u vezi s tim tačkama pozivaju na članove 6, 7, 10 i 14 Konvencije. Sud smatra da se te optužbe moraju razmatrati najpre sa stanovišta člana 10 Konvencije koji glas:

«1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanje i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.

2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva».

A. O prihvatljivosti

95. Vlada ističe u prvom redu da, s obzirom da je predstavka br. 2668/07, koja se uglavnom odnosi na optužbe protiv krivičnog postupka pokrenutog protiv Firata Dinka, podnesena Sudu nakon njegove smrti, ostali podnosioci predstavke ne mogu pretendovati da budu nastavljači te predstavke.

96. Sud primećuje da iz spisa predmeta proističe da je predstavka br. 2668/07 bila poslata Sudu faksom 11. januara 2007. a da je potpisana papirna verzija predstavke predata na poštu takođe 11. januara 2007, dok je Firat Dink izgubio život 19. januara 2007, odnosno osam dana kasnije. Iz toga proističe da taj prigovor Vlade mora biti odbačen.

97. Vlada zatim izražava prigovor u vezi sa svojstvom žrtve Firata Dinka i sa iscrpljivanjem domaćih pravnih lekova podnosioca predstavke, s obzirom da je Firat Dink izgubio život pre nego što mu je izrečena konačna i izvršna presuda od strane krivičnog suda.

Zapravo, predmet koji je vraćen prvostepenom sudu nakon postupka pred Kasacionim sudom, obustavljen je zbog smrti optuženog.

98. Vlada osporava i mogućnost za ostale podnosioc predstavlke da nastave postupak po predstavci br. 2668/07, tvrdeći da se ovi ne mogu, u ime Firata Dinka, pozivati na neprenosiva prava u vezi sa slobodom izdržavanja ovog potonjeg.

99. Podnosioci predstavlke osporavaju te prigovore i traže od Suda da ih odbaci.

100. Sud smatra da ti preliminarni prigovori pokreću pitanja koja su usko povezana s razmatranjem postojanja mešanja u slobodu izražavanja Firata Dinka, dakle i sa osnovanošću optužbi formulisanih na terenu člana 10 Konvencije. On će se stoga vratiti na razmatranje te tačke u svetlu svog zaključka o meritumu.

101. Sud osim toga konstatuje da te optužbe nisu na očigledan način neosnovane u smislu člana 35 § 3 Konvencije. Sud takođe ističe da te optužbe nisu u sukobu ni sa jednim drugim razlogom za neprihvatljivost. Stoga se imaju proglasiti prihvatljivim.

B. O suštini

1. Postojanje mešanja i/ili pozitivnih obaveza države

102. Vlada smatra da Firat Dink nije imao svojstvo žrtve s obzirom da je život izgubio pre nego što je izrečena konačna i izvršna presuda od strane krivičnog suda. Zapravo, predmet koji je vraćen na prvi stepen nakon postupka pred Kasacionim sudom obustavljen je zbog smrti Firata Dinka. Ovaj dakle nije bio predmet ni jedne konačne presude.

103. Podnosioci predstavlke repliciraju ističući da je krivica Firata Dinka bila potvrđena u pogledu suštine od strane Kasacionog suda i da krivični sud više nije mogao menjati tu presudu. Oni osim toga tvrde i da je pozitivna obaveza nalagala da državni organ i preduzmu sve neophodne mere da bi sprečili da Firat Dink bude napadnut od strane trećih lica zato što je izrazio mišljenje koje ta treća lica iritira.

104. Sud podseća na sporne činjenice. Deveto krivično veće Kasacionog suda potvrdilo je presudu donesenu u prvom stepenu u pogledu krivice, ali je poništilo deo presude u vezi s prihvatanjem umešača. Vanredni pravni lek koji je podneo javni tužilac pri Kasacionom sudu protiv presude Devetog veća kojom se potvrđuje presuda o krivici izrečena podnosiocu predstavlke konačno su odbacila objedinjena krivična veća Kasacionog suda. Kad je predmet ponovo stigao pred krivični sud – bez mogućnosti izmene presude o krivici - Firat Dink je bio žrtva, vrlo verovatno zbog izjava zbog kojih mu je ta presuda i izrečena, ubistva pripisanog ultranacionalističkih krugova.

105. U vezi s tim, Sud podseća pre svega na svoju sudsku praksu po kojoj, iako je krivično gonjenje obustavljeno zbog proceduralnih razloga, kad rizik od proglašavanja krivice i kazne opstaje, zainteresovano lice može valjano tvrditi da je neposredno pretrpelo posledice odgovarajućeg represivnog zakona i, samim tim, da je bilo žrtva kršenja Konvencije (videti, između ostalih, i slučajeve *Bowman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 19. februar 1998, § 107, *Zbirka* 1998-I). Sud smatra i da je Firat Dink, čiju je krivicu u meritumu potvrdila najviša krivična instanca, bio *a fortiori* u prilici da sebe smatra žrtvom napada na njegovu slobodu izražavanja, sve do njegove smrti.

106. Osim toga, Sud smatra da optužbe koje iznose podnosioci predstavlke, onako kako su formulisane, uvode u igru pozitivnu obavezu države u okviru člana 10 Konvencije. Sud podseća da stvarno i efektivno korišćenje slobode izražavanja ne zavisi samo od obaveze države da se uzdržava od bilo kakvog mešanja, već može nalagati i pozitivne mere zaštite sve do međusobnih odnosa među pojedincima. Naime, u nekim slučajevima, država ima pozitivnu obavezu da zaštiti pravo na slobodu izražavanja od napada čak i privatnih lica (*Özgür Gündem protiv Turske*, br. 23144/93, §§ 42-46, CEDH 2000-III, slučaj u kome je Sud

izjavio da država ima pozitivnu obavezu da preduzima istražne mere i mere zaštite od kampanje nasilja i zastrašivanja čije su žrtve bili jedan list kao i novinari i osoblje list; i *Fuentes Bobo protiv Šanije*, br. 39293/98, § 38, 29. februar 2000, u veti s obavezom države da zaštiti slobodu izražavanja u okviru obavljanja profesionalne delatnosti).

107. Što se tiče posebnih okolnosti konkretnog slučaja koje proizvode određene posledice na svojstvo žrtve Firata Dinka, Sud primećuje pre svega da su krivična gonjenja protiv njega pokrenuta na osnovu prijave pripadnika jedne ultranacionalističke grupe koji su tvrdili da se osećaju povređenim u svom identitetu «Turčina» izjavama podnosioca predstavke. Kad je tužilaštvo pokrenulo krivični postupak protiv Firata Dinka, krivični sud je dozvolio pripadnicima tih grupa da se pojave kao umešači u tom krivičnom postupku. Sud zatim konstatuje, kao što to primećuju i podnosioci predstavke, da je činjenica da je Firat Dink proglašen krivim u smislu člana 301 krivičnog zakonika predstavila ovog potonjeg u očima javnog mnjenja, a posebno u očima ultranacionalističkih grupa, kao lice koje vređa sva lica turskog porekla. Najzad, Sud podseća da pretpostavljeni počinioци ubistva Firata Dinka pripadaju ultranacionalističkim krugovima za koje je ta tema krajnje osetljiva, i da snage reda, koje su bile jasno upozorene o pripremama tog zločina, nisu preduzele ni jednu meru koja bi to sprečila.

108. U svetlu tih objašnjenja Sud smatra da je potvrđivanje presude o krivici Firata Dinka od strane Kasacionog suda, uzeto zasebno ili u kombinaciji sa odsustvom mera koje bi ovog potonjeg zaštitile od napada ultranacionalističkih aktivista, predstavljalo mešanje u vršenje njegovog prava na slobodu izražavanja zaštićenog stavom 1 člana 10 Konvencije.

109. Iz istih razloga Sud odbacuje preliminarни prigovor Vlade u vezi sa nepostojanjem svojstva žrtve Firata Dinka u smislu člana 10 Konvencije kao i prigovor u vezi sa neiscrpljivanjem domaćih pravnih lekova.

110. U svetlu tih istih stavova, Sud smatra da ostali podnosioci predstavke imaju legitiman interes da tvrde da je izricanje presude o krivici Firata Dinka predstavljalo kršenje člana 10 Konvencije (videti, *mutatis mutandis*, *Dalban protiv Rumunije* [Veliko veće], br. 28114/95, § 39, CEDH 1999-VI, i *Nölkenbockhoff protiv Nemačke*, 25. avgust 1987, § 32-33, serija A br. 123). Sud dakle odbacuje prigovor Vlade kojim ova osporava mogućnost za podnosiocе predstavke, osim Firata Dinka, da budu sledbenici predstavke br. 2668/07.

2. O opravdanosti mešanja

111. Ovakvo mešanje (presuda o krivici zbog difamacije turskosti (*Türklük*), uzeto zasebno ili u kombinaciji sa odsustvom neophodnih mera zaštite života zainteresovanog lica, predstavljalo bi kršenje člana 10, osim ako se tim mešanjem ne ispunjavaju zahtevi iz stava 2 te odredbe. Ostaje dakle da se utvrdi da li je mešanje bilo «predviđeno zakonom», inspirisano jednim ili više legitimnih ciljeva u smislu tog stava i «neophodno u demokratskom društvu» radi postizanja tih ciljeva.

a) «Predviđeno zakonom»

112. Podnosioci predstavke tvrde da je veoma fleksibilan obuhvat pojma «*Türklük* (turskost)» na koji se poziva turski krivični zakonik, oduzeo domaćem pravu svaku pristupačnost i predvidljivost. Oni iznose i da je Kasacioni sud protumačio taj izraz kao da on uključuje sve vrednosti lica turskog porekla, što je bilo protivrečno pojmu «Turčin» kako ga opisuje Ustav, a koji obuhvata sve turske državljane bez obzira na etničko poreklo ili veroispovest.

113. Vlada primećuje da je predmetno krivično delo jasno predviđeno članom 159 starog krivičnog zakonika i članom 301 sadašnjeg krivičnog zakonika, koji je stupio na snagu juna 2005. Prema tvrdjenjima Vlade, Firat Dink je, kao iskusan novinar, bio u stanju da razumno predvidi da rizikuje krivično gonjenje prema toj odredbi krivičnog zakonika.

114. Sud podseća da reči «predviđeno zakonom», u smislu člana 10 § 2, impliciraju pre svega da inkriminisana mera ima osnov u domaćem pravu, ali i da su one povezane sa kvalitetom predmetnog zakona : one zahtevaju pristupačnost tog zakona zainteresovanom licu, koje osim toga mora biti u stanju da predvidi efekte tog zakona, i njegovu kompatibilnost sa vladavinom prava (videti, između mnogih drugih, slučajeve, *Müller i ostali protiv Švajcarske*, 24. maj 1988, § 29, serija A br. 133, *Ezelin protiv Francuske*, 26. april 1991, § 45, serija A br. 202, i *Margareta i Roger Andersson protiv Švedske*, 25. februar 1992, § 75, serija A br. 226-A).

115. Pitanje da li je prvi uslov ispunjen u konkretnom slučaju nije predmet kontroverzi. Naime, niko ne spori da sporne mere imaju zakonski osnov, član 301 novog krivičnog zakonika koji je bio na snazi u momentu počinjenja dela, a koji je preuzeo odredbe člana 159 starog krivičnog zakonika kojim je sankcionisana, između ostalog, i difamacija turskosti (*Türklük*).

116. Postavlja se pitanje da li dosta širok obuhvat izraza «*Türklük* (turskost)» može, kako to tvrde podnosioci predstavke, redukovati pristupačnost i predvidljivost tih pravnih normi. S obzirom da je Kasacioni sud po svemu sudeći tumačio taj izraz kao da on uključuje vrednosti i običaje samo lica turskog porekla, što bi bilo u protivrečnosti sa pojmom «Turčin» kako je naveden u Ustavu, a koji uključuje sve turske državljane bez obzira na razlike u etničkom poreklu ili u veroispovesti, Sud smatra da bi se mogle pojaviti ozbiljne sumnje u predvidljivost za Firata Dinka onog što mu se stavlja na teret u smislu člana 301 krivičnog zakonika. Međutim, s obzirom na zaključak do koga je došao u vezi neophodnosti mešanja (donji stav 136), Sud smatra da nije neophodno da ovde konačno presuđuje o tom pitanju.

b) «Legitimni cilj»

117. Za Vladu, sporno mešanje [države u pravo na slobodu izražavanja, prim. prev.] imalo je u najmanju ruku kao legitimni cilj zaštitu javnog poretka. Podnosioci predstavke to osporavaju

118. Sud načelno smatra da izostanak zaštite života podnosioca predstavke Firata Dinka, novinara kome je prećeno zbog izražavanja svog mišljenja, ne bi mogao da odgovara ni jednom legitimnom cilju. Iz presude Kasacionog suda proističe međutim da turski zakonodavac i krivični sudovi smatraju da omalovažavanje nekih institucija Republike može predstavljati pretnju javnom poretku. Što se tiče presude o krivici izrečenoj po tom osnovu protiv predmetnog lica, Sud je u dubokoj nedoumici da li cilj sprečavanja omalovažavanja državnih organa predstavlja «zaštitu javnog poretka» ako ne postoji podstrekavanje na nasilje od strane podnosioca predstavke. Sud međutim smatra da je to pitanje usko povezano s razmatranjem neophodnosti mešanja (donji stav 119 i dalje).

c) «Nužno u demokratskom društvu»

119. Ostaje da se utvrdi da li je to mešanje bilo «nužno», da bi se postigli takvi ciljevi.

i. Strane

120. Podnosioci predstavke smatraju da se teme koje je Firat Dink obrađivao u spornim člancima odnose na pitanja od javnog interesa. PO njima su krivični sudovi morali uzeti u obzir ukupnost spornih napisa kao i ličnost Firata Dinka i zaključiti da je ovaj potonji uvek delao u korist prijateljskih odnosa između Turaka i Jermena. Prema podnosiocima predstavki, nema ničeg normalnijeg za jednog renomiranog novinara, koji pripada jednoj manjini koja je priznata sporazumom iz Lozane, nego da se izjašnjava o pitanjima identiteta pripadnika te manjine. Obezbeđivanje demokratskog ambijenta u kome se pripadnici neke manjine izjašnjavaju o svojim svakodnevnim problemima morala bi biti jedna od pozitivnih obaveza države u oblasti slobode izražavanja. A državni organi, goneći i osuđujući Firata Dinka zbog

difamacije turskosti (*Türklük*), kao da su poslali poruku ultranacionalističkim krugovima po kojoj pripadnici manjina kad diskutuju o tim pitanjima predstavljaju neprijatelje države. Ta poruka koju su jasno primili ultranacionalističkih krugova, navodno je dovela do ubistva Firata Dinka.

121. Vlada smatra da izjave podnosioca predstavke u seriji predmetnih članaka predstavljaju govor mržnje s obzirom da su ih krivični sudovi okvalifikovali kao karikiranje, ponižavanje i prezir prema turskosti (*Türklük*). Represija govora mržnje, zasnovanog na diskriminaciji po osnovu etničkog porekla ili veroispovesti, navodno odgovara jednoj imperativnoj društvenoj potrebi i navodno je nužna u demokratskom društvu.

122. Vlada pri tom tvrdi i da se pozitivna obaveza države u oblasti slobode izražavanja navodno ne primenjuje na govor mržnje ili na dela kojima se ugrožava javni poredak. Naprotiv, represija govora mržnje i predviđanje sistema zaštite žrtava takvog tipa govora navodno je sastavni deo obaveza države koje proističu iz međunarodnih dokumenata, posebno iz rezolucija komiteta ministara Saveta Evrope.

ii. Opšta načela

123. Sud podseća da sloboda izražavanja predstavlja jedan od suštinskih temelja demokratskog društva. Osim u slučajevima predviđenim stavom 2 člana 10 Konvencije, sloboda izražavanja važi ne samo za «informacije» «ideje» koje su povoljno prihvaćene ili koje se smatraju bezopasnim ili nebitnim, već i za one koje povređuju, šokiraju ili zabrinjavaju državu ili bilo koji deo stanovništva (*Prager i Oberschlick protiv Austrije*, 26. april 1995, § 38, serija A br. 313, *Castells protiv Španije*, 23. april 1992, § 42, serija A br. 236, *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 7. decembar 1976, § 49, serija A br. 24, i *Jersild protiv Danske*, 23. septembar 1994, § 37, serija A br. 298).

124. Štampa igra eminentnu ulogu u demokratskom društvu: iako ona ne sme prelaziti određene granice, koje se odnose posebno na zaštitu ugleda, njen zadatak je ipak da savesno i odgovorno saopštava informacije i ideje o svim pitanjima od opšteg interesa (*De Haes i Gijssels protiv Belgije*, 24. februar 1997, § 37, *Zbirka* 1997-I). Sloboda novinara podrazumeva i moguće pribegavanje izvesnoj dozi preterivanja, čak i provokacije (već navođeni slučaj *Prager i Oberschlick*, § 38).

125. Generalno, «nužnost» bilo kakvog ograničavanja korišćenja slobode izražavanja mora biti utvrđena na uverljiv način. Naravno, pre svega na državnim organima je da ocene da li postoji «imperativna društvena potreba» kojom bi se moglo opravdati takvo ograničavanje, za šta je tim organima na raspolaganju određen prostor za procenu. Kad je reč o štampi, kao u konkretnom slučaju, moć države da procenjuje suočena je s interesom demokratskog društva da obezbeđuje i štiti slobodu štampe. Isto tako tom interesu se mora dati velika težina kad treba utvrditi, kako to nalaže stav 2 člana 10, da li je ograničavanje srazmerno postizanju legitimnog cilja (*Fressoz i Roire protiv Francuske* [Veliko veće], br. 29183/95, § 45, CEDH 1999-I).

126. Sudu ni u kom slučaju ne pripada, u vršenju te kontrole, da preuzima ulogu nacionalnih sudova, već da proverava sa stanovišta člana 10 presude koje su ti sudovi doneli na osnovu njihove moći procenjivanja. Radi toga Sud mora posmatrati sporno «mešanje» u svetlu ukupnosti predmeta da bi utvrdio da li su motivi na koje se pozivaju državni organi da bi opravdali to mešanje «relevantni i dovoljni» (videti, među brojnim prethodnim slučajevima, *Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 27. mart 1996, § 40, *Zbirka* 1996-II). Na taj način se Sud mora uveriti da su državni organi primenili pravila koja su u skladu sa načelima iz člana 10, i to, šta više, na osnovu prihvatljive procene relevantnih činjenica (*Ceylan protiv Turske* [Veliko veće], br. 23556/94, § 32, CEDH 1999-IV).

iii. Ocena činjenica i primena opštih načela u konkretnom slučaju

127. Sporne izjave podnosioca predstavke Firata Dinka bile su sastavni deo serije članaka u vezi s pitanjima identiteta jermenske dijaspore. Ta serija članaka, objavljena u jednom dvojezičnom tursko-jermenskom listu, imala je oblik razmišljanja o istorijskim događajima povezanim s Jermenima, konkretno o onim iz 1915, kao i oblik političkog govora, kako po svojoj sadržini tako i po korišćenim izrazima, u smislu da su u njoj predložena rešenja za pripadnike dijaspore kako bi ovi redefinisali svoj identitet.

128. Sud uočava pre svega da, kako je to istakao i javni tužilac pri Kasacionom sudu u svom pravnom leku u interesu zakona, iz razmatranja ukupne serije članaka u kojima je podnosilac predstavke upotrebio sporni izraz jasno proističe da je ono što on kvalifikuje kao «otrov» zapravo «percepcija Turčina» kod Jermena, kao i «opsesivni» karakter truda jermenske dijaspore da Turci priznaju da događaji iz 1915. predstavljaju genocid. Sud konstatuje da je Firat Dink tvrdio ta opsesija, zbog koje su se Jermeni još smatrali «žrtvama», truje život pripadnika jermenske dijaspore i sprečava ih da svoj identitet razvijaju na zdravim osnovama. Sud iz toga zaključuje, suprotno tezi Vlade, da se ta tvrđenja, koja se ni u čemu ne odnose na «Turke», ne mogu smatrati govorom mržnje.

129. Sud primećuje da je Kasacioni sud došao do drugačijeg zaključka, odnosno da izraz «otrov» koji je upotrebio Firat Dink označava «tursku krv». Da došao do njega Kasacioni sud se oslonio na neka druga tvrđenja podnosioca predstavke: Firat Dink je takođe bio upotrebio u svojoj analizi tursko-jermenskih odnosa izraze kao «paranoja» i «trauma»; takođe je tvrdio da «n[ije] prerano da se svako suoči sam sa svojom savešću» i da je činjenica «prihvatanja ili neprihvatanja realnosti [genocida] u suštini stvar savesti svakog pojedinca, [koja ima] svoje izvoriste u našem ljudskom identitetu i našim zajedničkim vrednostima čovečnosti.»; Firat Dink je najzad zaključio da «on i koji prihvataju realnost pročišćuju upravo svoju čovečnost».

130. Kako bi dokučio kako je Kasacioni sud došao do zaključka, na osnovu tih činjenica, da je počinjena «difamacija turskosti (*Türklük*)» od strane Firata Dinka, Sud će razmotriti na koji način je Kasacioni sud tumačio taj potonji. Sud primećuje da se po tumačenju Kasacionog suda turskost (*Türklük*) odnosi na jedan od konstitutivnih elemenata države, odnosno na «tursku naciju». Naime, turskost (*Türklük*) po tom tumačenju bila «skup nacionalnih i moralnih vrednosti, koji se sastoji od ljudskih, verskih i istorijskih vrednosti, kao i od nacionalnog jezika, nacionalnih osećanja i nacionalnih tradicija».

131. Sud konstatuje da je način na koji je Kasacioni sud tumačio pojam turskosti (*Türklük*) u okviru ovog predmeta imao dvostruki efekat sa stanovišta interesa koje član 301 turskog krivičnog zakonika (odnosno člana 159 starog krivičnog zakonika) treba da štiti. Prvo, vezujući se za «tursku naciju», dakle za jedan od konstitutivnih elemenata države, turskost (*Türklük*) se vezuje za samu državu, kakva se konkretno materijalizuje u politici koju vodi njena Vlada i u činjenjima njenih institucija. Drugo, ograničavajući «turskost (*Türklük*)» na tradicionalnu tursku versku, istorijsku i jezičku pripadnost, definicija koju daje Kasacioni sud isključila je iz definicije turskosti (*Türklük*) sve verske, jezičke ili etničke manjine, bilo da jesu ili nisu priznate međunarodnim sporazumima.

132. Sud primećuje da kad se tumače na taj način, pojmovi turskosti (*Türklük*) ili turske nacije postaju za Kasacioni sud simboli konkretne politike institucija države o jednom određenom pitanju, pitanju identiteta jermenske manjine. Samim tim i svaka kritika uperena protiv te politike ili, drugim rečima, protiv zvanične teze o tome mogla bi da se shvati kao da predstavlja «karikiranje, unižavanje ili prezir» turskosti (*Türklük*) ili turske nacije. U svetlu tih zapažanja, Sud konstatuje da je Kasacioni sud, u ovom predmetu, proglašavajući podnosioca krivim zbog njegovih reči, ovoga indirektno kaznilo zato što je kritikovao činjenicu da institucije države poriču genocid u vezi s događajima iz 1915.

133. Sud podseća međutim da član 10 § 2 Konvencije ne ostavlja mnogo prostora za ograničavanje slobode izražavanja u oblasti političkog govora ili u pogledu pitanja od opšteg

interesa (*Wingrove protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 25. novembra 1996, § 58, *Izbor* 1996-V, i *Seher Karataş protiv Turske*, br. 33179/96, § 37, 9. jul 2002). Šta više, granice prihvatljive kritike mnogo su šire u odnosu na Vladu nego u odnosu na običnog pojedinca, ili čak u odnosu na nekog političara. Osim toga, dominantan položaj koji Vlada zauzima nalaže uzdržanost u pribegavanju krivičnom gonjenju, pogotovo ako postoje druga sredstva da bi se odgovorilo na neopravdane napade i kritike njenih protivnika (*Incal protiv Turske*, 9. jun 1998, § 54, *Zbirka* 1998-IV). Najzad u slučajevima kad sporne izjave podstiču na pribegavanje nasilju protiv nekog pojedinca, nekog predstavnika države ili jednog dela stanovništva, državni organi imaju određen širi prostor za ocenjivanje u razmatranju nužnosti mešanja u korišćenje slobode izražavanja (navedeni slučaj *Ceylan*, § 34).

134. Sud međutim primećuje da predmetna serija članaka, kad se čita kao celina, ne podstiče ni na nasilje, ni na oružani otpor, ni na ustanak, što u njegovim očima jeste suštinski element koji treba uzeti u obzir.

135. Iako taj element nije odlučujući, Sud takođe uzima u obzir činjenicu da je Fırat Dink izražavao svoje stavove u svojstvu novinara i glavnog urednika jednog dvojezičnog tursko-jermenskog lista, obrađujući pitanja vezana za jermensku manjinu, u okviru svoje uloge aktera turskog političkog života. Kad je Fırat Dink izražavao svoje nezadovoljstvo stavovima koje je smatrao kao poricanje događaja iz 1915, on je samo saopštavao ideje i mišljenja o jednom pitanju koje je nesporno od opšteg interesa u demokratskom društvu. Sud smatra da je od prvenstvene važnosti u takvom društvu da rasprava o istorijskim činjenicama od posebnog značaja može slobodno da se odvija (videti, *mutatis mutandis*, *Giniewski protiv Francuske*, br. 64016/00, § 51, CEDH 2006-I). Sud je osim toga bio u prilici da zapazi da «istraživanje istorijske istine predstavlja sastavni deo slobode izražavanja» i «da nije na njemu da arbitrira» o jednom suštinskom istorijskom pitanju koje je predmet javne rasprave koja je i dalje u toku (videti, *mutatis mutandis*, *Chauvy i ostali protiv Francuske*, br. 64915/01, § 69, CEDH 2004-VI). Šta više, po mišljenju Suda, članci koje je napisao Fırat Dink nisu ni u čemu imali karakter «bezrazložnog napada», niti uvrede i ne podstiču ni na nepoštovanje ni na mržnju.

136. Iz toga proističe činjenica da proglašavanje Fırata Dinka krivim za difamaciju turskosti (*Türklük*) ne odgovara nikakvoj «imperativnoj društvenoj potrebi», što je jedan od glavnih uslova opravdanosti potrebe za mešanjem u slobodu izražavanja u demokratskom društvu.

iv. Pozitivne obaveze države

137. U odgovoru na optužbe ostalih podnosilaca predstavke po kojima je presuda o krivici navodno označila Fırata Dinka kao metu za ultranacionalističke grupe, koje su ga najzad i ubile, Sud ponavlja svoj stav u vezi s pozitivnim obavezama države u oblasti slobode izražavanja (gornji stav 106). Sud smatra i da pozitivne obaveze u toj materiji impliciraju, između ostalog, i to da su države dužne da, uspostavljajući efikasan sistem zaštite autora ili novinara, stvore povoljan ambijent za učestvovanje u javnim raspravama svim zainteresovanim licima, omogućavajući im da bez straha izražavaju svoje ideje i mišljenja, čak i ako su te ideje i ta mišljenja u suprotnosti sa onim koje zastupaju zvanični organi ili jedan znatan deo javnosti, čak i ako iritiraju ili šokiraju ove potonje.

138. U tom kontekstu, Sud ponavlja svoja zapažanja u vezi s posebnim okolnostima ovog predmeta koje imaju određeni efekat na svojstvo žrtve podnosioca predstavke Fırata Dinka, kako je to izloženo u gornjem stavu 107. Sud smatra da je, u takvim okolnostima, neizvršavanje dužnosti organa reda da zaštite život Fırata Dinka od napada od strane pripadnika jedne ultranacionalističke grupe (gornji stav 75), uz presudu o krivici koju su izrekli krivični sudovi u odsustvu bilo kakve imperativne društvene potrebe (gornji stav 136),

takođe dovelo do neizvršavanja pozitivnih obaveza Vlade u pogledu slobode izražavanja ovog podnosioca predstavke.

v. Zaključci o slobodi izražavanja Firata Dinka

139. U svetlu tih razmatranja, Sud zaključuje da je potvrđivanje presude o krivici koju su protiv Firata Dinka izrekli krivični sudovi, uzeto zasebno ili u kombinaciji s odsustvom mera njegove zaštite od fatalnog napada ultranacionalističkih aktivista, predstavljalo neopravdano ugrožavanje njegovog prava na slobodu izražavanja.

Stoga je prekršen član 10 Konvencije.

140. S obzirom na argumentaciju koja je pred Sudom iznesena i na zaključak o kršenju do koga je Sud došao u smislu člana 10 Konvencije, Sud smatra da optužbe po osnovu članova 6, 7 i 14 ne predstavljaju ni *de facto* ni *de iure* problem koji bi nalagao odvojeno razmatranje.

III. O NAVODNOM KRŠENJU ČLANA 13 KONVENCIJE U KOMBINACIJI SA ČLANOM 2

141 Član 13 Konvencije glasi:

«Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.»

142. Sud konstatuje da ta optužba nije na očigledan način neosnovana u smislu člana 35 § 3 Konvencije i da ne postoji ni jedan drugi razlog neprihvatljivost. Stoga je treba proglasiti prihvatljivom.

143. Sud podseća da ta odredba zahteva da unutrašnji pravni poredak nudi delotvoran pravni lek koji domaćoj instanci daje nadležnost za sadržaj neke održive optužbe zasnovane na Konvenciji (*Z i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Veliko veće], br. 29392/95, § 108, CEDH 2001-V). Predmet te odredbe jeste da obezbedi sredstvo pomoću kojeg zainteresovana lica mogu dobiti odgovarajuće zadovoljenje za kršenje njihovih prava koje garantuje Konvencija, pre nego što pribegnu međunarodnom mehanizmu obraćanja Sudu (*Kudla c. Pologne* [GC], n° 30210/96, § 152, CEDH 2000-XI).

144. Što se tiče predmeta u vezi s optužbama na osnovu člana 2, pojam delotvornog pravnog leka u smislu člana 13 podrazumeva, osim isplate odgovarajuće naknade kada za to postoji osnov, i produbljenu i delotvornu istragu koja može dovesti do identifikovanja i kažnjavanja odgovornih lica i koja obuhvata i efektivan pristup porodice istražnom postupku. Posmatrani iz tog ugla, ti zahtevi iz člana 13 idu dalje od proceduralne obaveze vođenja delotvorne istrage koju nameće član 2 (*Kaya*, navedeni slučaj, § 107). Sud može dakle doći do zaključka da je neki podnosilac predstavke bio lišen delotvornog pravnog leka ukoliko nije postojala mogućnost da bude utvrđena odgovornost za činjenja na koja se žali i, posledično, da zahteva odgovarajuće obeštećenje, bilo kao umešač u nekom krivičnom postupku, bilo tako što bi se obratio građanskim ili upravnim sudovima. Drugim rečima, postoji konkretan proceduralni odnos između krivične istrage i pravnih lekova koji su na raspolaganju ti podnosioci predstavki u ukupnom pravnom poretku (*Öneryıldız*, navedeni slučaj, § 148).

145. S obzirom na njegove zaključke u vezi s optužbom po osnovu člana 2, Sud može samo da zaključi da je ona «održiva» u smislu člana 13. Podnosioci predstavki su dakle morali biti u prilici da pribegnu delotvornim pravnim lekovima u teoriji kao i u praksi, to jest

pravnim lekovima koji bi vodili identifikovanju i sankcionisanju lica odgovornih za propuste i aljkavost u zaštiti života Fırata Dinka i dosuđivanju isplate obeštećenja.

Odsustvo delotvorne krivične istrage, što se tiče gore navedenih događaja, dovodi Sud i do konstatacije da je prekršen član 13 Konvencije u kombinaciji s njenim članom 2, tajko da su podnosioci predstavke bili lišeni pristupa drugim teorijski raspoloživim pravnim lekovima, kao što je tužba za naknadu štete (*Kamer Demir i ostali protiv Turske*, br. 41335/98, §§ 52-55, 19. oktobar 2006).

IV. O PRIMENI ČLANA 41 KOMBENCIJE

146. U smislu člana 41 Konvencije,

«Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenju stranci.»

A. Odšteta

147. Podnosioci predstavke zahtevaju, na ime navodno pretrpljene nematerijalne štete, 500 000 evra (EUR) zbog kršenja slobode izražavanja Fırata Dinka i 500 000 EUR propusta da se zaštiti njegov život. Oni ističu da svi članovi porodice pate i da je, predmetnom presudom o krivici Fırat Dink bio prikazan u javnosti kao neprijatelj Turaka i počinitelj akta ksenofobije, protiv čega se on upravo borio celog života

148. Vlada smatra da su ti iznosi preterani i neopravdani.

149. Sud podseća da je bio zaključio da državni organi nisu u dovoljnoj meri štitili život Fırata Dinka od fatalnog napada ultranacionalista iako su o njemu bili obavješteni, suprotno materijalnoj obavezi koju nalaže član 2 (gornji stav 75), da nisu izvršili istragu niti ponudili neki delotvoran pravni lek protiv nesavesnog rada državnih organa u vezi sa zaštitom života Fırata Dinka, ne poštujući proceduralnu obavezu koju nalaže član 2 Konvencije (gornji stav 91) i suprotno članu 13 (gornji stav 146), i da je potvrđivanje presude o krivici izrečene protiv Fırata Dinka zbog difamacije turskosti (*Türklük*), posmatrano zasebno ili u kombinaciji sa odsustvom mera njegove zaštite od ubistva koje su organizovali ultranacionalistički aktivisti, predstavljalo kršenje njegove slobode izražavanja, u suprotnosti sa članom 10 Konvencije (gornji stav 139).

150. U okolnostima konkretnog slučaja, Sud smatra pimerenim da podnosiocima predstavki zajedno Rahili Dink, Delalu Dinku, Aratu Dinku i Seri Dink 100 000 EUR. Osim toga Sud dosuđuje i podnosiocu predstavke Hasrofu Dinku 5 000 EUR.

B. Troškovi i izdaci

151. Podnosioci zahtevaju i 84 150 EUR na ime advokatskih honorara, za 255 njihovih radnih sati pred domaćim sudovima i pred Sudom za ukupno pet predstavki. Oni uz podnošenje detaljnih dokaza zahtevaju i 3 595 EUR na ime raznih troškova. Oni ističu da ugovor koji su potpisali sa svojim advokatima sadrži klauzulu po kojoj će advokati primiti iznos koji predstavlja ekvivalent od 15% odštete koju bi Sud mogao da dodeli podnosiocima predstavki.

152. Vlada smatra da su honorari preterani i nepropisni i ističe da bi se morala imati u vidu tarifa koja se primenjuje u advokatskoj komori u Istanbulu.

153. Prema sudskoj praksi Suda, podnosilac predstavke može dobiti naknadu svojih troškova i izdataka samo ako se utvrdi njihovo stvarno postojanje, njihova neophodnost i razuman karakter njihove visine. U konkretnom slučaju Sud smatra razumnim da se podnosiocima predstavki odobri iznos od 28 595 EUR, za ukupne troškove.

C. Zatezna kamata

154. Sud smatra da je primereno da zatezna kamata bude zasnovana na najnižoj kamatnoj stopi Evropske centrale banke uvećanoj za tri procentna poena.

IZ TIH RAZLOGA, SUD, JEDNOGLASNO,

1. *Spaja s meritumom* preliminarne prigovore Vlade i odbacuje ih;
2. *Proglašava predstavke* prihvatljivim;
3. *Izriče* da je prekršen član 2 Konvencije u njegovom materijalnom delu;
4. *Izriče* da je prekršen član 2 Konvencije u proceduralnom delu;
5. *Izriče* da je prekršen član 10 Konvencije;
6. *Izriče* da je prekršen član 13 u kombinaciji sa članom 2 konvencije;
7. *Izriče* da nema svrhe razmatrati optužbe na temelju članova 6, 7 i 14 Konvencije;
8. *Izriče*
 - a) da tužena država mora isplatiti, u roku od tri meseca od dana kad presuda postane konačna i izvršna u skladu sa članom 44 § 2 Konvencije, sledeće iznose konvertovane u turske lire prema važećem kursu na dan isplate:
 - i. 100 000 EUR (sto hiljada evra) ukupno zajedno podnosiocima predstavki Rahili Dink, Delalu Dinku, Aratu Dinku i Seri Dink i 5 000 EUR (pet hiljada evra) podnosiocu predstavke Hasrofu Dinku, na ime nematerijalne štete, plus sve iznose koji bi im se mogli potraživati na ime poreza;
 - ii. 28 595 EUR (dvadeset osam hiljada petsto devedeset pet evra) na ime troškova i izdataka ukupno zajedno podnosiocima predstavki, plus sve iznose koji bi im se mogli potraživati na ime poreza;
 - b) da će po isteku tog roka a do isplate ti iznosi biti uvećani za prostu kamatu po stopi koja je jednaka najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke koja se primenjuje u predmetnom periodu, uvećanoj za tri procentna poena;
9. *Odbija* preostali deo zahteva podnosioca predstavke za pravično zadovoljenje.

Sačinjeno na francuskom jeziku, a potom otpravljen u pismenom obliku 14. septembra 2010, u skladu sa pravilom 77 st. 2 i 3 Poslovnika Suda.

Stanley Naismith
Sekretar Suda

Françoise Tulkens
Predsednica

Uz ovu presudu, u skladu sa članom 45 § 2 Konvencije i pravilom 74 § 2 Pravilnika Suda, priloženo je i izdvojeno mišljenje sudije Sjao kome se pridružuje sudija Tsotsoria.

F.T
S.H.N

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012.

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fiducijarnog fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Tekst prevoda ne obavezuje Sud, niti Sud snosi bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. Prevod može biti preuzet iz baze podataka predmeta Evropskog suda za ljudska prava HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz kakve druge baze podataka sa kojom je Sud podelio ovaj prevod. Tekst može biti preštampan u nekomercijalne svrhe pod uslovom da se tačno naznači puni naziv predmeta, uz gore navedeno obaveštenje o autorskom pravu i uz pozivanje na Fiducijarni fond za ljudska prava Saveta Evrope. Ako nameravate da bilo koji deo ovog prevoda iskoristite u komercijalne svrhe, molimo vas da se prethodno obratite na adresu publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int